

Lokalhistorisk forening for Gønderhald kommune

Årsskrift

1978

Islyst bryggerstovnen med bælgovn og gruekedel

Nærværende årsskrift for 1978 er trykt i 700 eksemplarer.

Udgivet af Lokalhistorisk forening og arkiv i Sønderhald kommune,

©Eftertryk af årsskriftet - helt eller delvis - ikke tilladt uden udgiverens godkendelse.

Årsskriftets tekst og illustrationer er tilrettelagt af et redaktionsudvalg bestående af: Jørgen Michaelsen, Else Pedersen, Søren Rasmussen, Vibeke Nielsen, Klaus Moltesen og Ejnar Thuesen Johansen som ansvarshavende og teknisk tilrettelægger.

I taknemmelighed forfattet med stor velvilje fra Kulturhistorisk Museum, Randers, og specielt Bo Madsen og Birgit Runge Kristoffersen.

Layout, sats, repro og tryk: Auning Bogtryk & Offset ApS

INDHOLDSFORTEGNELSE:

Nyt fra Dyrholmen	5
Et stykke skolehistorie fra Fausing	15
Auning-pigen fra »De' brææn wan«	19
Kirken der ikke vil tie	31
Udskiltning af Årslev by's jorder	37
Ålehusene/Uglehusene/Uggelhuse	45
Nekrolog over Jørgen Jeppesen	48
Beretning m. v. 1978	49

FORORD

»Hvert skimlet skrift, hver skjoldet alterbog
har gemt et gran af slægtens vé og våde;
nu skal de røbe mig, hvad vej jeg drog,
og løfte mig en flig af livets gåde«.

*Disse linier, der er hentet fra Jeppe Aakjær's sang »Som dybest brønd
gi'r altid klarest vand«, kan passende stå som overskrift for den virk-
somhed, der udfolder sig i »Lokalhistorisk forening for Sønderhald
kommune«.*

*Foreningen har nu bestået i ca. 2 år og har gennem sit arbejde søgt at
danne sig et indtryk af »slægtens vé og våde«. Den egn, vi bor på, er
historisk meget interessant, og mange er de emner, som man har beskæf-
tiget sig med; der er det specielle ved arbejdet i en sådan forening, at jo
mere man studerer fortiden, jo flere uudforskede områder opdager man.
Det har været en glæde at mærke lokalbefolkningens stadigt stigende in-
teresse for foreningens virke; resultatet af arbejdet er netop i høj grad
afhængig af, at der mellem forening og lokalbefolkning kan opstå en
vekselvirkning.*

*Det skal være vort håb, at »Årsskriftet 1978« kan medvirke til at skabe
yderligere interesse for foreningens arbejde.*

A. Arendt Nielsen

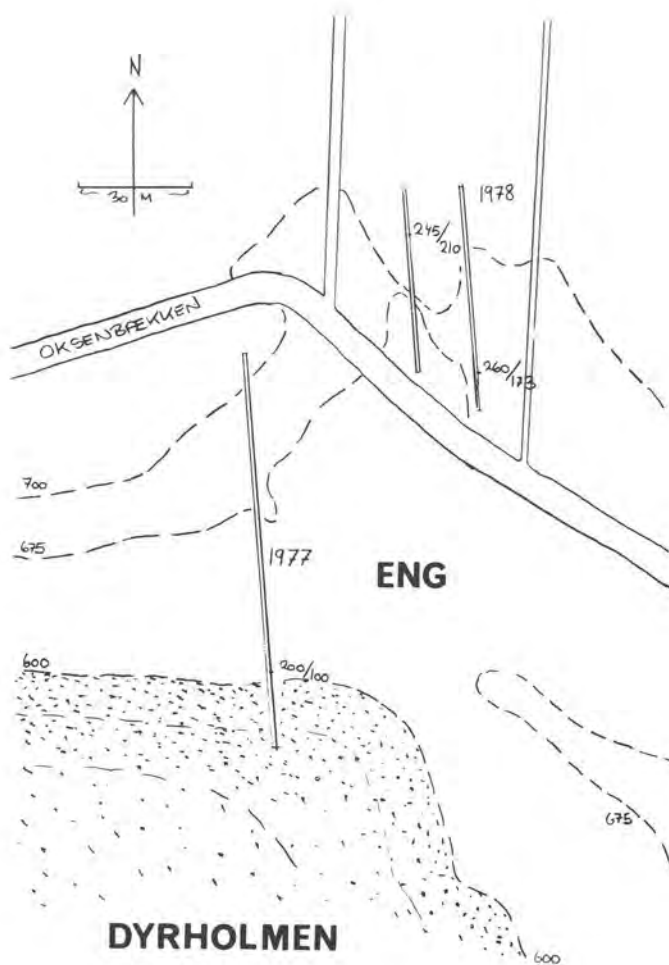

Fig. 1: Skitseplan over udgraningsfelterne 1977 og 1978.

Nyt fra Dyrholmen

AF BO MADSEN

Kulturhistorisk museum, Randers

I engene ved Dyrholmen, som så mange andre steder i år, lod kornhøsten vente længe på sig. Endelig mod slutningen af oktober afløstes det kolde, fugtige vejr af sol og lun vind. Både landmænd og arkæologer kom nu i fuld gang.

Atter i år har Naturvidenskabelig afdeling, Nationalmuseet (1) med Kulturhistorisk Museum, Randers, foretaget en mindre arkæologisk/mosegeologisk undersøgelse i en eng ved Dyrholmen. Udgravningsholdet var yderligere suppleret med en zoolog fra Københavns universitet, som på yderst værdifuld vis udvidede de tværvideenskabelige undersøgelser (2). I løbet af en månedstid gennemførtes undersøgelser af en flade på ca. 100 kvm., fordelt på to 1 meter brede, henholdsvis 45 m og 48 m lange udgravningsfelter. Disse udlagdes i området nord for Oksenbækken (3), kun 45 m øst for sidste års udgravningsfelt syd for bækken (fig. 1). Sidste års udgravning havde givet forhåbning om, at der stadig i de marine allejringer i området nord for Oksenbækken, var bevaret oldsager af organisk materiale, på trods af at grundvandsstanden i de senere år er væsentlig sænket. Af den store afhandling om Nationalmuseets undersøgelser ved Dyrholmen i 30'erne (4) fremgår det, at der i dette område var en optimal koncentration af flintredskaber og sjældne genstande forarbejdet af træ, gevir og knogle. Desuden er det meget vigtigt, at allejringsforholdene er af en sådan beskaffenhed, at det er muligt at adskille de marine allejringer, som indeholder lund og som er uforstyrret af de ældste bosættelser ved Dyrholmen. At have sikkerhed for »rene« eller uforstyrrede lag, har den største vigtighed for arkæologiske bopladsundersøgelser. Det tyder på, at stenalderens bopladser især ved søbred, å eller kyst, kun yderst sjældent er beboet i en kortvarig periode. De har været besøgt igen og igen. Nogle af de større skaldynger, eksempelvis Mejlgård-dyngen på Djursland, har med vekslende hyppighed været besøgt i mere end 1000 år. Stenalderens jægere og fangstfolk har tilstræbt ideelt beliggende bopladser, som med færrest omkostninger kombinerede ønskede ressourcer fra vand, skov og åbent land.

Ved Dyrholmen, som flere gange har været beboet i stenalderen (5) er problemet, at der flere steder i bopladsområdet er sammenblandet oldsager fra forskellig tid. At få vished for disse forstyrrelses afgrænsninger, har derfor ligeså omfattende betydning som selve fundmaterialet. Undersøgelser i moseallejringer, eller som i dette tilfælde i marine allejringer, er særdeles vanskelige og kræver omfattende erfaring, såvel i felten som i laboratoriet (6). Her må arkæologi og mosegeologi samarbejde, således at der skabes mulighed for erhvervelse af konkret viden om daværende naturforhold; viden om klima, vegetation og i det hele taget menneskets totale miljø og ressourcer, inden for bopladsomgivelser, egnen og landet. Udgravningsformålet er jo langt videre end blot det at øge oldtidsmængden; det er også sammenhængen, hvori uendeligt mange oplysninger tilvejebringes.

Den arkæologiske undersøgelse i marken er meget tidskrævende; men ikke fordi arkæologer generelt graver med »theske«; en relativ minimal tid forløber med brug af værktøj af denne størrelsesorden. Hovedparten af tiden bruges til registrering og dokumentation. Enhver udgravning er egentlig en destruktion af de forhistoriske levn. Derfor skal der iagttages med største omhyggelighed, alt skal entydigt beskrives, alle data systematiseres i tilgængelig form. Der tegnes, fotograferes og opmåles, mens der forsigtigt afdækkes lag for lag. Forskningsgravningens metode og forløb er styret af overordnede mål, udfra hvilke spørgsmål, der ønskes besvaret med undersøgelsen, og som styrer hvilke valg der skal træffes m. h. t. metode og teknik. De såkaldte nødudgravninger derimod, er redningsaktioner, hvor det overordnede princip oftest må være »redde hvad reddes kan«, - spørgsmål skal nok opstå undervejs og ofte må metode og teknik lægges om i takt hermed. Om alt gælder, at dokumentationen er den endelige bevisførelse for de iagttagne sammenhænge i udgravningen, og den er således forudsætningen for troværdige resultater.

Ved Dyrholmen fortsattes indmålingen af alle levn og fænomener i samme tredimensionelle målesystem. Den »relative« dybde på alle fund målt med et nivelleringsinstrument med 1 cm's nøjagtighed i forhold til et fast punkt (fix punkt). Yderligere fastlagdes afstanden, med samme nøjagtighed, mellem fundpunktet og to faste linier vest-øst (ordinat) og syd-nord (abscisse). D. v. s. at ethvert fund eksempelvis en barkflage, en hasselnød, et knoglefragment eller et flintredskab, med nøjagtighed kan relateres til de andre fund og til udgravningslag, hytteomrids, ildsteder o. s. v.

En forudsætning for undersøgelsen er anvendelsen af profiler i udgravningen. Det vil sige nøjagtigt og omhyggeligt afrensede, lodrette snit gennem jordlagene, som følger en ret linie i en vis længde. I disse jordvægge kan man som i en lagkage se de forskellige lag mere eller mindre tydeligt. Disse laggrænser opmåles omhyggeligt, fotograferes; og alle levn i udgravningen, i indtil en vis afstand fra profilet, kan nu entydigt relateres til de lag, hvorfra de hidrører. Igennem de to sidste udgravningsperioder ved Dyrholmen er opmålt mere end 200 meter profil (fig. 2 er 1 m heraf).

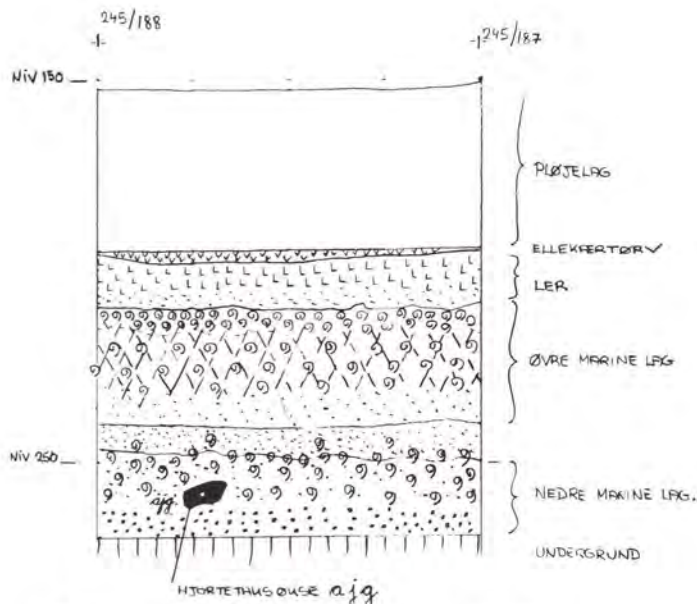

Fig. 2: Skematisk profiludsnit fra Dyrholmen (zone I, 1978).

Flere af de marine allejringer ved Dyrholmen indeholder som bekendt oldsager og levn. Ved dette års undersøgelser tilvejekom langt størstedelen af de godt 700 fund fra det nedre marine lag (fig. 2). Mere end 100 fund var knogler, bearbejdet knogle eller gevir. I den nordlige ende af udgravningsfelterne stod grundvandet så højt, at det dækkede de nederste fundførende lag, og her er de fleste organiske levn i god bevaringsstand. Allerede under udgravningsforløbet kunne zoologen artsbestemme disse knoglefund. Hyppigst var knogler af krondyr, vildsvin, urokse, rådyr, men også bæver repræsenteret, desuden knogler af smådyr og fugle.

Mange af disse knogler viser spor efter skarptskærende redskaber, vidnesbyrd om slagting og flåning. Blandt knoglerne fra de større dyr er mange marvspaltede, d. v. s. knust med en sten med henblik på udtagning af den proteinrige knoglemarv. Som råemne til redskaber er fornuftigvis oftest anvendt knogler med en nærliggende form eller passende tværsnit. Eksempelvis er krondyrets albueben det fortrinlige udgangspunkt for fremstilling af såkaldte albuebendolke. Af skulderbladets tynde benplade er udskåret benskiver (smykker) og fiskekroge. Bæverens fortænder udgjorde fuldt færdige mejsler; vildornens store hugtænder kunne bruges som kniv.

I det øvre marine lag blev fundet det meste af kraniet med gevir af en 16 enders kapitalhjort. Øje-, isse- og mellemsprosse på kronhjortens to gevirstænger er skåret/brækket af. Dele af kronhjortegevir er også fundet i det nedre marine lag. Det meste er affald. Selve gevirskronen, kasserede sprosser og fragmenter af rosenstangen, alle med interessante arbejds-spor efter flintværktøjet som skurerender, der er spor efter udfræsning med flinstikler i gevirbarken. Det er vidnesbyrd om fysisk krævende arbejde i den hårde hjortetak, selvom takken endda har været blødt op med vand i en eller to dage. Som kuriosum kan nævnes, at forfatterens egne eksperimenter bl. a. omfatter ca. 21/2 times arbejde med nøjagtige duplikater af flinstikler, for at fremstille en mindre harpun (ca. 15 cm). Hertil kræves prima værktøj. 5-6 stikler opbruges let på en halv time. Stikkelkanterne udviser da de karakteristiske slidspor, som ses på talrige stikler fra jagt- og fangstbopladserne.

Den næsten uforgængelige flint er repræsenteret ved mange hundrede forarbejdede stykker, langt flest fra det nedre marinelag. Fundene udgøres næsten udelukkende af flækker og afslag, helt opbrugte (omhuggede) flækkeblokke (fig. 3, D) og afslagsblokke. Spredt forekom et par kerneøkser, enkelte uregelmæssige tværpile, bor, stiklere og skrabere. Der fremkom flere flækkeknive med krum tilhugning af en sidekant (fig. 3, A, B) eller en kort tilhugning i enden, såkaldt »fingerleje«. Denne tilhugning tjener som uskarp støtte for fingrene under arbejde med skærende bevægelse, og betyder at knivene har kunnet anvendes uskæftet.

De afbillede stykker (fig. 3 A, B, C) blev forsøgsvis lagt under mikroskopet, hvori de ikke synlige slidspor kan observeres i indtil 100 ganges forstørrelse. Både A og B viste tydelige afsplintringer på begge sider af æggen (som »propelretouche») og et kraftigt afrundet slid på æggens frem-

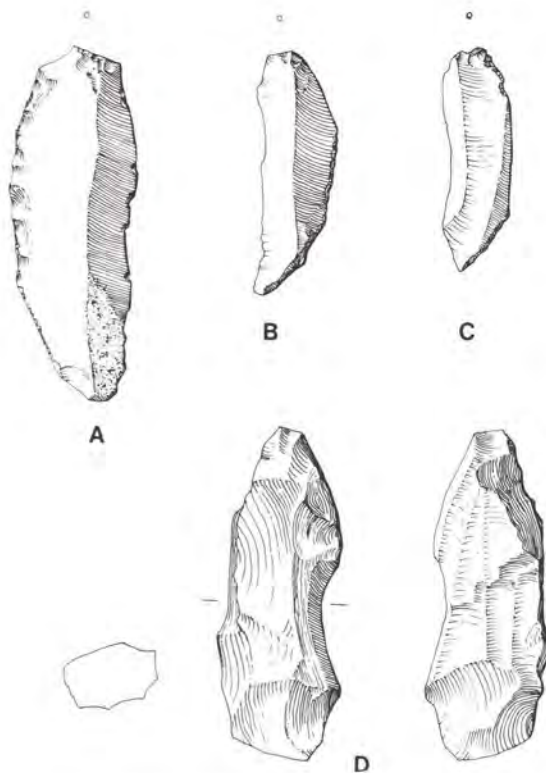

Fig. 3: A og B er flækkeknive m/ krum tilhugning af en sidekant. C er en flække m/ fingerleje. D er en kærneøkse tildannet af en flækkeblok. (Tegning: B. Madsen) 1:2.

stående kanter. Denne type slid kan ved forsøg vises at opstå ved kraftig bevægelse af redskabet i æggens længderetning, og i dette tilfælde på hårdt materiale som f. eks. knogle. Den kontakt som opstår med knogler ved overskæring af sener under slagting vil være tilstrækkelig. Undersøgelsen af ikke synlige slidspor på både erkendelige redskaber og tilsyneladende ikke anvendte afslag og flækker, anviser en sikker metode til bestemmelse af redskabernes brug; hugning, skæring, boring, skrabning i træ, planter, læder, kød, knogle, gevir etc., efterlader distinktive spor. Eksempelvis kan kun slidsporsanalysen fortælle om flækkens rygside har fundet anvendelse. Ad eksperimentel vej viser det sig, at de stumpvinklede arkanter er fremragende til skrabning og afpuksning af træ og ben; på forsøgsflækkerne efterlades mikroskopiske slidspor.

Råmaterialet til skærende redskaber m. m. er flinten, et let spalteligt, men samtidigt meget hårdt materiale, som f. eks. let skærer i glas. Ved Dyrholmen har en smule flint til småredskaber kunnet findes, hvor lokale istidsallejringer i stenalderen var blottet. Eksempelvis ved den daværende fjordkyst, eller hvor vandløbene skar sig ned. I dag er den lokale flintforekomst dårlig. På de dyrkede marker findes kun yderst spredte stykker overfladeflint, der i dag som dengang, er skadet af frost og transport. Udgangspunktet for større redskaber og for flækkefremstilling har været større blokke af god kvalitet. D. v. s. homogen, lysgennemskinnelig flint uden frost- eller slagrevner og med tynd skorpe. I dag findes denne flint nærmest (20-25 km) ved Djurslands kyst ved Fornæs og Gjerrild strand. Enten er den i »jomfruelig« tilstand endnu siddende stribevis i den yngre kridtallejring, danium, som her stikker panden op, eller let omlejret i istidsallejringerne tæt herved, endnu med tynd kalkskorpe. I havstokken ved Gjerrild strand er der store mængder flint udvasket af havet, men har nu en tyk gennemknust overflade, uden kalkrester og er vel på vej til at blive kugleflint. Begge disse to skorpetyper findes på flintaflslag og blokke ved Dyrholmen. Hvorvidt en nærliggende forekomst af dårlig flint, i den såkaldte kokkolitkalk fra Hørning-Clausholm-Voldum-Lime området, har været tilgængelig i stenalderen, vides ikke.

Det meste af det flinthåndværk som afspejles i redskaberne fra de ældste bebyggelser ved Dyrholmen er ikke specialistarbejde. Moderne eksperimenter viser, at de fleste redskaber kan efterlignes med relativ kort tids øvelse. Et sæt håndværksmæssige operationer krævede og kræver langt mere kompleks viden og forudsætter specialister, såkaldte »flintsmede«, nemlig flækkeproduktionen. Flintarbejderne er ofte i litteraturen blevet tillagt særlig status. Dengang har specialistviden indenfor garvning af dragtskind, jagt- og fangstteknik, plantekendskab o. s. v. været fuldt ud så væsentligt.

Hvordan har man lavet flintflækkerne, f. eks. i den ældre bosættelse ved Dyrholmen? Hvis man ser på fundene fra den nedre marine allejring, så findes der 3 slags flækker (8). Fig. 4 A: Med kraftig slagbule (I) og ofte med slagbulear (II), slagbuleenden er oftest bred. Af den oprindelige slagflade på blokken er med flækken fjernet et stort arealmæssigt udsnit (III, platformrest). Fig. 4 B: flækker med såkaldt »læbedannelse« (IV), en tynd kant eller liste mellem (III) og slagbulen som er diffus eller manglende. Slagbuleenden er her bred. Fig. 4 C: flækker som B, men med meget smal slagbuleende. (III) er rudimentær (i m. m. størrelse), flækkerne er oftest regelmæssigt prismatiske.

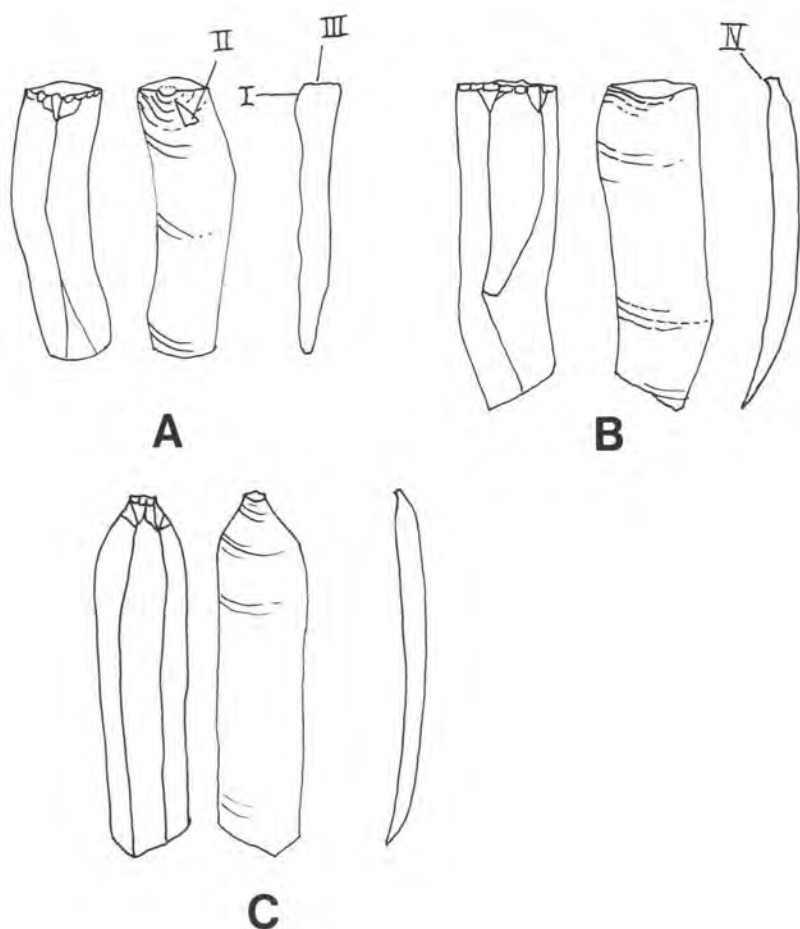

Fig. 4: Forskellige flækketyper, skematiseret.

Ved talrige omhyggelige eksperimenter (8) har flere moderne flintarbejdere udviklet tilstrækkelig motorisk færdighed og teknisk kunnen til at kunne eftergøre de fleste flintredskaber fra oldtiden. Forsøgene viser entydig, at flækker som fig. 4 A, er fremstillet med hårdt, uelastisk slaginstrument, enten af hjortetak, hårdt træ (buksbom, benved, eg), knogle eller mere eksotiske materialer som tænder fra spækhugger, kaskelot, hvalros etc. Ved fig. 4 C er benyttet en speciel »trimning« af blokkanten, som »isolere« slagpunktet og muliggør fuld kontrol over flækkens form (9).

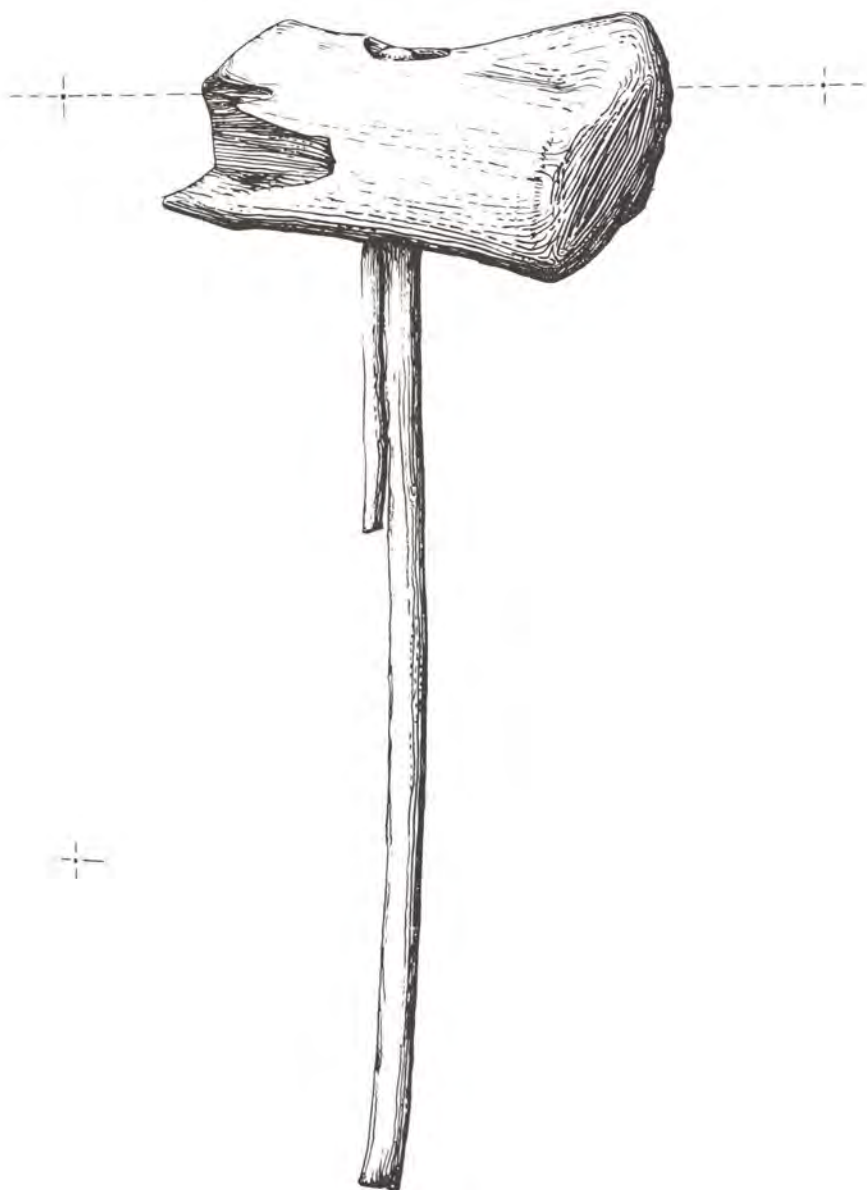

Fig. 5: Hjortetaksøxe m/ træskæft fra Dyrholmen (tegning: B. Madsen) 1:2.

Tilbage til nogle af årets fund. Fig. 5 er en foreløbig tegning og opmåling, foretaget på udgravningen af et sådant in situ. I det nedre marine lag lå en hjortetaksøkse med bevaret træskaft; øksehovedet lå ud i profilet (fig. 2). Øksen er fremstillet af basisenden af en meget kraftig gevirstang fra kronhjort, rosenkransen er aflattet; det ca. 2 cm brede skaft hul er gennemboet ca. 7 cm over rosenkransens plads. Øksehovedet, som har skrå retæg, er godt 13 cm langt. Træskaftet er bevaret i en længde af 30 cm og er blot 1,5 cm tykt. Ved anatomen vil senere afgøre, hvilken træsort skaftet er af, og om skaftets ende er overbrudt eller overskåret.

Hjortetaksøkser med træskaft er sjældne, men ikke ukendte. På Dyrholmen blev der ved undersøgelserne i 30'erne fundet 5 økser med hele eller dele af træskaft. To af disse fandtes ikke så langt fra den frisklundne. Disse øksers skaft var iøvrigt af albarket ligevokset hassel, 1,5-2 cm i diameter (10).

I år fik vi således bekræftet, at der stadig er bevaret gode fund i lagene nord for Oksenbækken. Flere træstykker fra det nedre marine lag, fundet i 1977, er i mellemtiden blevet C-14 dateret og ligger tidsmæssigt så langt tilbage som første fjerdedel af 5. årtusinde f. Chr.; de er altså knap 7000 år gamle. Til foråret fortsætter vi i området nord for Oksenbækken og håber at gennemføre en større fladeafdækning i det samme område.

NOTER:

- (1) Ved overinspektør, dr. phil. J. Troels-Smidt og ass. Marie Luise Larsen.
- (2) Jane Richter, Institut for palæontologi og historisk geologi, deltog som palæontolog og udgraver.
- (3) Engstykke, matr. nr. 18a, Virring sogn, Sønderhald herred, tilhører gdr. Søren Pedersen, Virring, som velvilligt stillede området til disposition.
- (4) T. Mathiassen, J. Troels-Smidt m. fl.: »Dyrholmen, en stenalderboplads på Djursland«. Det kongelige danske videnskabernes selskab, Arkæologisk kunsthistoriske skrifter. Bd. 1. Købh. 1942.
- (5) Bo Madsen: »Nye undersøgelser ved Dyrholmen«. Lokallhistorisk forening for Sønderhald kommune. Årsskrift 1977. Side 10.
- (6) J. Troels-Smidt: »Ertebøllekultur - bondekultur. Resultater af de sidste års undersøgelser i Åmosen«. Årbøger for nordisk oldkyndighed og historie 1953, side 24.
- (7) J. Troels-Smidt: »Flint og bjergart« side 328 i »Jeg ser på oldsager«, Politikens forlag.
- (8) Forfatterens egne eksperimenter, og først og fremmest det pionerarbejde som er udført af recente franske og amerikanske flintarbejdere.
- (9) Det hævdes flere steder, at trykteknik skulle være forudsætning for flækker som fig. 4, C. Dette er helt i strid med alle forsøg. Disse viser, at den fra Mesoamerika kendte, pectorale trykteknik giver helt andre flækkarakteristika.
(Eks. P. V. Petersen: »Trylleskoven«, Køge Museum 1975-77).
- (10) Nyere fund af hjortetaksøksker m/ træskaft kendes fra bopladsen v/ Ringkloster, SØ for Skanderborg. S. H. Andersen: »Ringkloster, en jysk indlandsboplads m/ Ertebøllekultur«, KUML 1974.

Et stykke skolehistorie fra Fausing

ALCHR. R. JENSEN

pens. førstelærer, Fausing

I et gravsted på Fausing kirkegård står et stort jernkors med følgende indskrift: Denne grav gemmer støvet af Amdi Christian Bang, født 27. maj 1776 og død 13. juli 1839 - og hustru Christine Thura Berg, født 7. marts 1778 og død 23. april 1831.

Gravstedet på Fausing kirkegård. Foto: Svend Friberg.

Fausing sogns kirkebog viser, at nævnte Amdi Christian Bang er født i Vivild sogn som søn af indsidder Anders Jeppesen og hustru Maren Madsdatter, barn af Fausing.

I *J. V. Hostrup-Schultz* »Degnene i Aarhus stift« nævnes Bang som den sidste degn (kirketjener) i Fausing-Auning, og det kan da formodes, at han også har overtaget embedet som skoleholder her i Fausing, da han den 13. maj 1806 overtog embedet som degn. Hans forgænger i dette (degneembedet) var Jens Pedersen Glavind, der den 27. januar 1806 forvildede sig i marken og omkom (57 år).

På et andet gravmæle på førnævnte gravsted kan vi læse følgende: Christen Schmidt - lærer og kirkesanger i Fausing i 42 år. Lærer Schmidt var født i Øster Alling sogn den 28. december 1811 og døde hos en søn, lærer Rasmus Schmidt i Hevring den 2. april 1882. Lærer Christen Schmidt kom til Fausing som hjælpelærer hos før omtalte lærer Amdi Christian Bang. I 1835 overtog han embedet efter denne, og den 18. august 1838 blev han gift med Bangs datter, jomfru Christiane Cecilie Bang (30 år).

Da jeg i 1916 kom til Fausing som hjælpelærer hos lærer Ellevang, var der endnu en del ældre, der havde gået i skole hos lærer Schmidt, og de benævnte ham alle som en dygtig lærer i sin tid. Og han havde meget at se til. En overfyldt toklassedelt skole (Drammelstrup skole blev nylig udskilt fra Fausing i 1880) var hans arbejdsplads, og når så dertil kommer, at han måtte hente en del af sit udkomme fra skoleloden (10 tdr. land), kan vi jo nok forstå, at han haft mange lange og travle dage i sit liv. I sine sidste år i skolen kunne han godt blive træt af dagens møje og besvær, og det kunne ske, at han i en eftermiddagstime lod arme og hoved synke ned på pulten til en slummer. Denne blev dog aldrig ret lang; thi »masserne« kom ret hurtigt i bevægelse, og gamle Schmidt vendte da tilbage til virkeligheden med følgende udbrud: Hov! hov! jeg tror sandelig, der er Vejlbymarked! (fortalt af fru Ane Foged, Grund). I skolen har lærer Schmidt efterladt en lille regnskabsbog over hans kirkelige indtægter (offrer og accidenser); den er startet i 1835.

Mens Schmidt var lærer, blev der bygget ny skole i Fausing (1858); den tidligere skole lå, hvor den østre indgang til kirkegården nu er.

Lærer Christen Schmidts efterfølger blev en mand ved navn Jens Nielsen Bang Ebbestrup. I en oversigt over skolevæsenet i Hornslet kommune (Historisk årbog for Randers amt 1960) nævnes han som den første andenlærer ved Hornslet skole (1868-73); derefter flyttede han til Karlby,

hvor han formodentlig virkede til han i 1877 blev kaldet til lærer og organist i Fausing. Men Bang Ebbestrup var ikke helt tilfreds med embedets indtægter; han mente nemlig, at når skoleholderen i sin tid havde overtaget degnens pligter, måtte han også have krav på hans rettigheder, der blandt andet bestod i brugen af degnelodden, der lå langs med skolelodden. Han forsøgte derfor at få det daværende sogneråd til at gøre forestillinger overfor stamhuset (G. Estrup); men det ville sognerådet ikke, og der blev ikke gjort videre ved den sag.

Fausing skole

Fausing førskole

Mens Bang Ebbestrup var lærer i Fausing havde vi en sanginspektør ved navn Viggo Sanne, der i pressen havde indviklet sig i en polemik om sang og musik. Det kneb imidlertid for den gode inspektør at klare sig i diskussionen. Bang Ebbestrup, der også var ekspert på det diskuterende område, før da i blækhuset og hjalp ham ud af klemmen. En tid efter blev embedet som førstelærer i Fredensborg og organist ved Fredensborg slotskirke ledigt (1884). Det søgte så Bang Ebbestrup og fik det (måske ved sanginspektørens medvirken).

Der skulle så igen en ny mand i skolen i Fausing, og det blev Anders Mikkelsen, der i nogle år havde været lærer i Liltved og kirkesanger i Fausing. Anders Mikkelsen, der senere antog tilnavnet Ellevang, var født i Saksild sogn den 10. februar 1848. Lærer Ellevang, der var dimitteret fra Gedved Seminarium, aftjente sin værnepligt i flåden, og var med denne i Vesterhavet under den fransk-tyske krig (1870-71). Lærer Ellevang blev Fausing sogn en god mand - både gennem sit virke i skolen og udenfor dens. Med hensyn til det sidste kan nævnes, at han var ivrig for plantningssagen her i landet. I begyndelsen af århundredet købte han en nabogård, på hvis jord han indrettede en planteskole, der gennem mange år forsynede egnen med planter, ligesom det også var hans initiativ, at bakkerne ned mod engene syd for byen blev beplantet.

Lærer Schmidt Lærer Ebbestrup Lærer Ellevang Lærer Jensen - Fotos fra 20'erne

Lærer Ellevang var også med til at oprette Fausing brugsforening (1902) og var dens forretningsfører til sin død (1923). Indtil brugsforeningen kom, havde byen haft to købmandsforretninger. Ellevang foreslog nu, at man købte den ene købmandsforretning og tog den anden til uddeler, og således blev det.

Men det var selvfølgelig som lærer, at Ellevang øvede sin største indsats i Fausing, i de første 23 år måtte han stride med en overfyldt toklassedelt skole. I 1907 blev der så bygget forskole, og det lettede vel nok. Men tiden var gået - også for lærer Ellevang - og i årene, der kom, svandt kræfterne lidt efter lidt hos den ellers så driftige og friske mand, og i 1916 bestemte han sig så til at søge hjælp til arbejdet i skolestuen.

Det blev så den 26-årige seminarist Christen R. Jensen, født i Granslev den 6. april 1890, der trådte til som hans hjælper, og da lærer Ellevang i 1919 - efter 35 års virke ved Fausing skole - tog sin afsked, fulgte lærer Jensen ham i embedet og ledede så skolen, til den blev nedlagt ved sommerferiens begyndelse 1960, hvorefter han købte den og kom således til at nyde sit otium på sin gamle arbejdsplads.

Den første lærerinde i forskolen var Agnes Andersen fra Lemvig. Frk. Andersen var meget alholdt og skattet af befolkningen, både for sin gerning i skolen og for sin færd uden for denne; men på grund af en stadig tiltagende gigtsygdom måtte hun tage sin afsked i 1940.

Agnes Andersen efterfulgtes af sin yngre søster, Gerda Marie Andersen, der virkede ved skolen en god halv snes år. Også hun måtte på grund af sygdom søge sin afsked i en ung alder.

Den sidste lærerinde i Fausing blev Karoline Hansen, der var fra Ribe-egnen. Ved forskolens nedlæggelse i 1962 forflyttedes frk. Hansen til centralskolen i Auning.

Auning-pigen fra »Dé brænn wan«

AF EJNAR THUESEN JOHANSEN

bogtrykker, Auning

i samarbejde med

BIRGIT RUNGE KRISTOFFERSEN

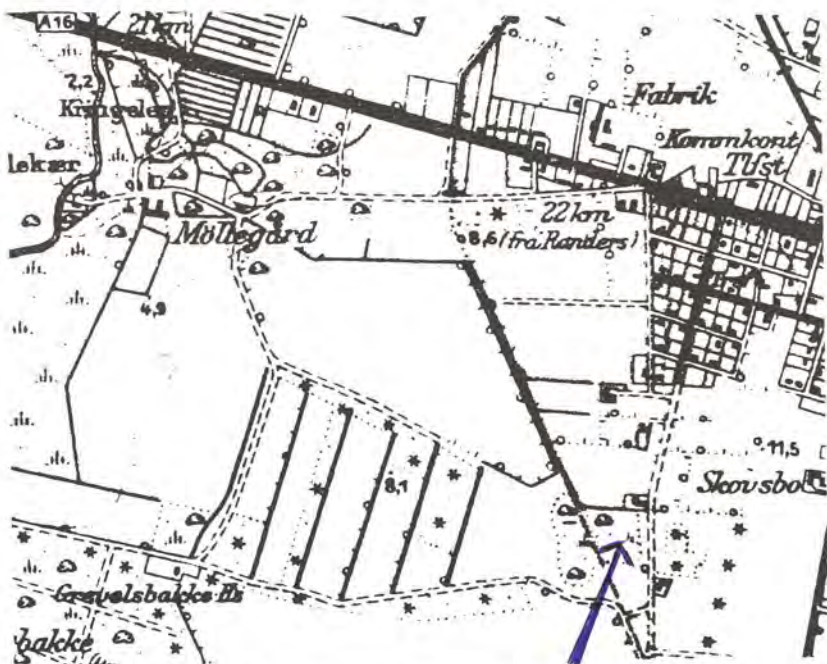
konservator, Randers kulturhistoriske museum

De berømte mosefund, bl. a. Grauballemanden, Tolderlundmanden, Ellingpigen m. fl. har de fleste mennesker enten set, læst eller hørt om, - og så her på egnen. Når disse fund er ret kendte, skyldes det først og fremmest, at de er fundet indenfor de sidste 25-30 år, hvor man ikke alene har vist ethvert oldtidsfund mere interessant, men især haft langt bedre muligheder og kendskab til opbevaring og konservering.

Der er ingen tvivl om, at man tidligere har gravet utallige ukendte lignende mosefund frem, men nok i almindelighed ikke har interesseret sig herfor og skyndsomt tildækket og ødelagt skeletdelene.

Dette er dog heldigvis ikke helt tilfældet for det lokale mosefund »AUNING-PIGEN«, som iøvrigt kun ganske få på egnen har kendskab til, selv i Auning er der ikke ret mange, der er vidende herom, og derfor kan det vel nok være på sin plads i en lokalhistorisk årbog for Sønderhald kommune nærmere at oplyse herom. Hvis den lokale befolkning ikke føler sig overbevist om rigtigheden heraf, kan man ved selvsyn på Kulturhistorisk museum i Randers - i en montre bese det ca. 2000 år gamle mosefund, ved hvilket den oplysende tekst bringer følgende fakta:

»I 1886 blev dette mosefund fra ældre jernalder fundet i »Dønmosen« ved Gl. Estrup, Sønderhald herred. Desværre var det allerede ved optagelsen temmelig medtaget, bl. a. fordi der var blevet trampet grundigt rundt omkring det. Sammen med liget fandtes et stort stykke tekstil plus en del skindfragmenter, der senere skulle vise sig at hidrøre fra en kappe. Tøj-

Kort over fundstedet. (Pilen markerer det nøjagtige sted). Bemærk sogneskellet midt gennem mosen.

stykket, hvoraf kun et hjørne er udstillet, måler 153x101 cm. Det kan have haft flere anvendelsesmuligheder: Som tæppe, som skørt holdt sammen i livet med en snor, eller en anden form for indhylning af mere ubestemt art. - I en samtidig avisartikel beskrives ligets hoved som meget velbevaret - ansigtet havde bibeholdt enhver rynke og ethvert træk, således fik man et tydeligt indtryk af smerte. - I tidens løb er det dog udtørret og indskrumpet p. g. a. manglende konservering. Pigen er sandsynligvis blevet levende begravet i mosen, men hvorfor kan vi kun gisne om«.

Der er næppe nogle på egnen, der ved nøjagtig hvor »Dønmosen« ligger, men når det kan oplyses, at denne er identisk med det lokalkendte mosekrat »Dé brææn wan«, er man straks mere på hjemmebane. For ikke lokalkendte kan stedet bedst stedfæstes syd for hovedvej 16, umiddelbart ca. 100 meter efter ejendommen, Møllevænget 24, tilhørende Thomas Høgh Pedersen.

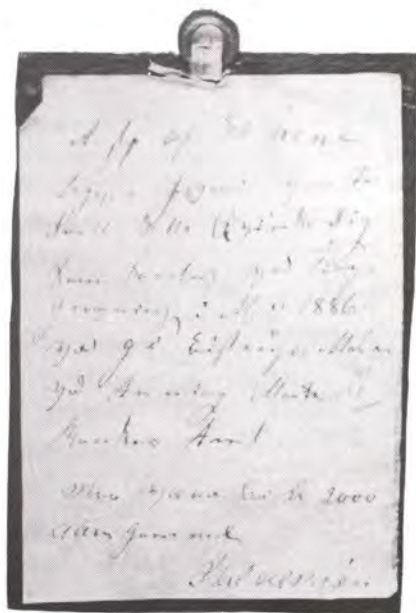
Efter forskellige undersøgelser i forbindelse med nærværende artikel, kom det for øre, at konservator Birgit Runge Kristoffersen, Kulturhistorisk

Museum, havde udarbejdet en meget fyldestgørende beretning om »AUNING-PIGEN«. Denne lå som upubliceret manuskript på museet og er nu venligst udlånt til os. Vi er derfor meget taknemmelige for her at kunne bringe konservatorens artikel - som førstegangsberetning - i sin fulde udformning således:

AUNING-PIGEN, et moselig fra ældre jernalder.

På Kulturhistorisk Museum, Randers, har der gennem mange år været opbevaret et moselig, om hvilket man næsten ikke vidste andet, end at det kaldtes Auning-pigen.

I forbindelse med museets 100-års jubilæum i 1972 indkom en tøjlap som gave. De medfølgende oplysninger sagde, at den var klippet ud af det stykke tekstil, der findes sammen med Auning-pigen. En seddel på tøjlappens bagside angav tid og sted for fundet af moseliget.

Tekstilfragmentet klippet af Auning-pigens tøjstykke sandsynligvis inden fundet kom ind til museet i 1886 sammen med indramningens bagside med det rigtige årstal.

Med udgangspunkt i disse to oplysninger kunne en eftersøgning i museets arkiver begynde for om muligt af finde yderligere information om moselignet.

En artikel fra Nationaltidende årgang 1886 kom for dagens lys og dernæst en lille pakke arkivalier. Udfra dette er det nu - små hundrede år efter fundet - muligt at publicere en slags fundberetning.

Lad os først høre hvorledes fundet beskrives i Nationaltidende søndag morgen den 18. juli 1886:

Fra vor Meddeler i Randers skrives til os den 16. juli: Det Menneskelig fra Oldtiden, som i slutningen af Mai Maaned d. A. fandtes i en mose ved Hovedgaarden Gammel-Estrup, Auning Sogn, Sønderhald Herred, Randers Amt, blev fundet ved Tørveæltning. Den Mand, som stod i Mosen og æltede Tørvemassen, mærkede nok, at han traadte paa noget haardt, der ikke gav efter som det sædvanlige Mosedynd, men han troede først, at det var Træ- eller Planterødder; da han lidt efter fik øie paa et Stykke behaaret Skind af et Dyr, antog han, at det var Levningerne af et Kreatur, som paa en eller anden Maade i sin Tid var omkommet i Mosen; under alt dette arbejdede han videre og trampede end mere ivrigt for at gjøre Tørveæltningen saa grundig som mulig, indtil han pludselig saa et sort Ansigt aldeles tydelig komme frem af det løse Mudder, hvilket naturligvis gjorde ham noget betænkelig, saa han straks stansede sit Arbejde og sendte Bud herom til sin Husbond, Godsinspektør Nyegaard paa Gammel-Estrup Mølle som saa straks efter kom til Stede. Under Hr. Nyegaards Ledelse blev Liget meget omhyggelig samlet op af Mosen og lagt ved Siden af paa det tørre, saa godt det i den meget ødelagte Tilstand lod sig samle sammen. Han sendte derpaa straks efter en Meddelelse herom til Rougsø Herreds Kontor i Randers, under hvilken Jurisdiktion Stedet hører, men da man her straks indsaa, at dette Lig maatte være fra Oldtiden, blev Meddelelsen overgivet til den historiske Samling i Randers, hvis Formand, Lærer R. G. Andersen med det samme tog sig af Sagen, idet han nogle Timer efter Meddelelsens Modtagelse, altsaa dagen efter at fundet var gjort, begav sig til Stedet i Haab om at redde saa meget af Fundet som muligt og faa det opsamlet og bevaret saa godt, det kunde lade sig gjøre. Allerede samme Aften var han paa Stedet sammen med Godsinspektør Nyegaard, ved hvis Forekommenhed og venlige Assistance det hele blev samlet sammen, som det laa ved Siden Af Tørvegraven allerede i en endnu daarligere Forfatning end ved Optagelsen Dagen forud, og indpakket i en Kasse blev det derefter ført til den historiske Samling i Randers. Endnu samme Aften blev der skrevet en Indberetning om Fundet til det kgl. oldnordiske Musæum i Kjøbenhavn med Forespørgsel, om man vilde sætte særlig Pris paa at faa dette Fund over til Musæet, eller hvad man ellers ønskede eller vilde tilraade, at der

»Auning-pigen« som hun i dag tager sig ud i museets udstilling. Som det ses, er skindslaget temmelig medtaget.

skulde gjøres hermed, og som Svar derpaa meddeltes, at Musæet ikke kunde sætte megen Pris paa at faa dette Fund sendt over, da det var i en saadan Tilstand, men vilde anbefale Samlingen selv at drage Omsorg derfor paa bedste Maade. En nøjere Undersøgelse af Fundet blev derefter foretaget i den historiske Samling under Overværelse af dens Bestyrelse, forskjellige af Byens Autoriteter og Læger, som interesserede sig derfor, og særlig med kyndig og velvillig Assistance i lægevidenskabelig Henseende af Distriktslæge G. Hansen og praktiserende Læge E. Hansen, hvilke ogsaa beredvilligt ydede Hjælp til at faa Levnningerne behandlede og præparerede saa godt som muligt til Opbevaring. Det viste sig da rigtigt, at hele Legemet, som aldeles sikkert maa have ligget i Mosen aldeles ubeskadiget eller i alt Fald helt og holdent, saaledes som det har været ved Nedlæggelsen deri og konserveret af Mosevandet, nu var aldeles splittet ad i Stumper og Stykker, hvoraf dog flere enkelte Dele vare let kjendelige. Begge Armene vare nogenlunde velbevarede med Hænder og Fingre, hvorpaa endog en enkelt Negl, men Huden og Muskulvævet var flere Steder gjenembrudt, saa Benene stak frem; større Partier med indvendig paasiddende Kjød- og Fedtdele, navnlig af det ene Ben, vare ogsaa ganske godt bevarede, og det ene Bryst, som maa have været ganske fyldigt, var særdeles tydelig og velbevaret, og foruden dette naturligvis en Mængde større og mindre Dele af Benbygningen; men tydeligst bevaret var dog Hovedet, hvor Ansigtet havde bibeholdt enhver Rynke og ethvert Træk, selv de fineste, saa at det endog havde et tydeligt Udtryk af Smerte eller som grædende. Desværre havde det ogsaa lidt noget ved Optagelsen, idet man da havde rystet de indre løse Dele ud deraf, navnlig Hjernen, af hvilke endnu flere Stykker vare bevarede blandt Levnningerne, men derved var Hovedet senere faldet sammen og dets mindre Ben blevne forskudte og løse. Havde Kraniet været fastere og vel bevaret, vilde man vistnok bedst have kunnet bevare Hovedet ved at fylde det med Gibs, men nu maatte Hovedhuden skæres op og Benene tages ud; et derefter foretaget Forsøg paa at sy den sammen igjen og udstoppe den med Vat syntes først at lykkes særdeles godt, saalænge den endnu var vaad, men saa snart den begyndte at tørres, viste det sig umuligt at forhindre den i at skrump ind. Hovedet er derved blevet alt for lille og sammenskrumpet, og Trækkene ere omtrent udslettede, men selve Formen er dog nogenlunde bevaret.

Nogle enkelte af de blødere Dele ere satte i Spiritus, men alt det øvrige er fuldstændig indtørret for saaledes at bevares. Ved den første Meddelelse fra Stedet om Fundet udtaltes der, at det vistnok maatte være et Mandslig, hvilket man rimeligvis sluttede af det temmelig korte Haar, og de aabne Svedporer i Hagen, hvilket man antog for Spor efter det udfaldne Skæg; men ved Undersøgelsen viste det sig straks og tydeligt, at det maatte være Liget af en Kvinde, herom vidnede i det hele de fintbyggede Legemsdele, navnlig det velformede Hoved med smaa Øren og temmelig fine Træk, de smaa fintformede Hænder og endelig det velbevarede Bryst, ligesom endelig Lægernes Undersø-

»Auning-pigens« hoved. Munden er groft syet sammen. Hovedet har været åbnet ved hårgrensen for at kunne udstoppe det i forsøg på at bevare hovedformen.

gelse af Benene og Tanforholdene yderligere beviste, at det maatte have været en lemmelig ung Kvinde, hvis Alder maa have været mellem 20 og 30 Aar, men ikke derover, og hvis Høide saa vidt det lod sig skønne af de foreliggende Rester, maa have været almindelig Middelhøide for en Kvinde omtrent fra 4 Fod 6 Tom. til 4 Fod 10 Tom.

Mosen, hvori Liget fandtes, kaldes »Dønmosen« (i den senere tid ogsaa »det brændte Vand«, fordi der engang har været Ildløs i Mosen) og er beliggende ca. 30 Alen vest for Landsbyen Aunings Markskjel, 3-4000 Alen sydvest for Auning Kirke og sydøst for Hovedgaarden Gammel-Estrup i en Parcel 1h, som oprindeligt er lagt under Udbyggergaarden Christensminde, men af hvilken den Del, hvori Fundet er gjort, nu drives under Gammel-Estrup Mølle, sammen med hvilke den indbefattes under Hovedgaarden tiligemed Christensminde. Liget laa ca. 1,5 Alen dybt i Mosen lige tæt ved den faste Landbund, og efter Arbejderens Udsagn maa det have ligget med Hovedet mod Nordvest og vistnok noget drejet om paa den ene Side. Selve Mosen er et blandet Kjær- og Skovmose med Levninger af tidligere Skov, baade Træstammer og Rødder, navnlig af Eg. Ved Liget fandtes, som om det havde været henlagt derpaa eller indsvøbt deri, et vævet Uldtæppe og et noget større Skindtæppe, hvilket sidste var sammensyet af en Mængde forskellige Stykker. Da det ved Søndertrædningen var gaaet i mangfoldige større og mindre Lapper, var det ikke muligt at samle disse saaledes, at man kunde gjøre sig nogen Bestemt Mening om dets Form og Størrelse. Sammensyningen viste tydelig nok, at det var syet sammen med meget fine Skindstrimler eller Sener, og fem af Stykkerne viste den afskaarne Yderkant, ligesom der i denne paa et Par af Stykkerne ere smaa Huller i bestemt Afstand fra hinanden langs Kanten, saaledes at de absolut maa have været benyttede som Løbegang for en Snor eller vel snarere for en Læderøl; efter dette som ellers efter Formen af flere af de større Stykker maa man vistnok antage, at det har været en større Skindkaabe, som har været til at snøre sammen om Halsen, hvorfra den vistnok har gaaet helt ned over Knæene, idet det synes, at den rigelig kan have været saa stor. De enkelte Stykker af Kaaben synes at have været af fem forskellige Dyr; det har været vanskeligt at bestemme af hvilke, sandsynligt af Hjorten eller Raadyr, maaske ogsaa af Heste, og et enkelt Stykke viser endogsaa brogede Farvenuancer. Fuldt saa interessant er Tæppet, der er et grovt Uldtæppe, vævet i kipret Mønster, det saakaldte Firskift, af solide, jævnt og fintspundne Traade, aldeles lig de vævede Tæpper, man kjender fra flere forskellige Broncealderfund og navnlig svarende til det Tæppe, som fandtes ved det af Haraldskjær Mose ved Veile i 1835 optagne Lig, det saakaldte Dronning Gunhilds Lig, kun at det herværende Tæppe ikke er forsynet med Frynser; men derimod er der Spor af, at det var gjennemtrukket med et Par sværere og mørkere farvede Uldtraade aldeles som Tæppet fra Haraldskjær Mose. Tæppet havde Form af en lidt uregelmæssig Firkant, hvoraf den længste Side med tydelig vævet Kant var 2 Al. 11 Tom., den modsatte Kant 2 Al. 2 Tom.; den smalleste vævede Ende var 12,5 Tom., medens den bredere sømmede Ende var 1 Al. 15,6 Tom. Tæt ved Kanten i den ene Side har Tæppet haft et mindre Hul,

som med grove uregelmæssige Sting er stoppet med lignende grovere og mørkere Traade som de oven for nævnte. For øvrigt fandtes der ikke andet end nogle Brudstykker af et Par længere Grene, som almindelige Gjørdestave paa 1 á 2 Tom i Diameter; det ene Stykke viste sig at være tilhugget i den ene Ende, som det synes med et temmelig sløvt Redskab. Efter Arbejderens Udsagn forekom det ham, at de maatte have ligget under Liget; de vare af en Slags Pil eller en lignende let Træsart. Ved den straks efter Optagelsen under Ledelsen af Godsinspektør Nyegaard foretagne videre Undersøgelse af Stedet, hvor Liget laa, fandtes intet som helst andet, der kan have haft med Liget at gjøre.

Efter velvillig Tilladelse fra Besidderen af Gammel-Estrup, Grev Scheel, meddelt ved Godsinspektør Nyegaard, at Fundet nu er indlemmet i den historiske Samling i Randers, hvor det fremdeles vil blive opbevaret. Efter Bekjendtgjørelse i Byens Blade blev det for nogle Dage siden forevist offentlig paa Byens Raadhussal, hvor Lærer R. G. Andersen samtidig gav de ovennævnte Meddelelser for en talrig Tilhørerkreds.

Nationaltidendes meddeler i Randers synes at være særdeles godt underrettet.

I Kulturhusets Museums arkiv ligger ganske få papirer om Auning-pigen. Der findes godsinspektør Nyegårds brev til herredskontoret med fundanmeldelsen, der findes svarskrivelserne på indberetningerne til Nationalmuseet underskrevet af Sophus Müller, og endelig ligger der en lap papir med de eksakte fundforhold.

Nationaltidendes meddeler må have kendt disse papirer, ja han må ikke blot have kendt dem, men også have haft dem liggende foran sig på bordet, da han skrev sin artikel.

Fra den udaterede notits kan ordlyden genkendes. Den er udateret og kan derfor sådan set være skrevet af efter avisartiklen, men det forekommer mere sandsynligt, at det er omvendt, idet den indeholder yderligere og mere eksakte målangivelser. Endvidere oplyses, at navnet på finderens er Niels Jørgensen.

Da vi ved, at det var museets formand, lærer R. G. Andersen der hentede moselignet hjem til museet og senere fremviste det på rådhuset, er jeg ikke utilbøjelig til at tro, at samme lærer Andersen er Nationaltidendes meddeler. Men under alle omstændigheder må avisartiklen tillægges stor værdi som fundrapport og anses for at være troværdig.

DRAGTEN.

De i avisartiklen beskrevne tekstiler er senere - og mere sagkyndigt - blevet opmålt og beskrevet, således at billedet i dag tager sig noget anderledes ud, hvad beklædningen angår.

Der fandtes sammen med moselaget et stykke tøj og et skindslag. Tøjstykket måler 153x101 cm og har den gyldenbrune farve, der er karakteristisk for moséfundne tøjer. Materialet er lys fåreuld og garnet er venstrespundet både i trend og islæt. Vævningen er en almindelig firskaflet dobbeltkiper, ret grov i kvaliteten. To sammenstødende kanter er ombukket en gang og sømmet med en grov tråd, som nogle steder er dobbelt, og hist og her er den bare kastet over trævlen.

Der forekommer flere steder en krydsning af skudtrådene, hvilket betyder, at der er vævet med flere skud samtidig. Dette fænomen er ikke ualmindeligt og ses på andre tekstiler fra samme tid.

*Magrethe Halds tegning i 1:20 af skindslaget. De svagt optrukne linier angiver de afrevne grænser.
Litt.: Illustrerede Tidende 18. juli 1886. Nordiske Fortidsminder - danske tekstiler af Magrethe Hald*

Skindslaget er temmelig medtaget og forrevet, men så meget er dog bevaret, at delene kunne lægges sammen, og et nogenlunde sikkert mønster, i lighed med andre skindslag fra moséfund, fremtrådte. Der er således tale om et skindslag, der lige dækkede den øverste halvdel af kroppen og ikke en ankellang kappe som angivet i Nationaltidendes artikel. Tekstilet's anvendelse er mere usikkert, idet der er flere muligheder. Det kan slet og ret være et tæppe, eller der kan være tale om et skørt holdt sammen i livet med en snor. Konstellationen skørt plus skindkappe ses også ved andre moséfund.

Både skindfragmenterne og tekstilet eksisterer ligesom selve moseliget i dag, men alt i temmelig dårlig forfatning, idet man efter optagelsen ganske forsømt at foretage sig noget effektivt rent bevaringsmæssigt - mulighederne herfor var bestemt heller ikke særlig gode. Resultatet er derfor i dag, at skindet er ganske indskrumpet og sprødt, og tekstilet er så mørt, at det ikke kan bære sig selv, men ved en hensigtsmæssig opbevaring (mørkt og passende fugtigt) er der berettiget håb for dets videre eksistens.

B. K.

Efter at være blevet bekendt med Birgit Runge Kristoffersens fyldestgørende orientering om »AUNING-PIGEN«, har det været magtpåliggende at få det oplyste til at stemme med nutidens overleveringer. Ved kontakt til 50-70 årige, der har været bosiddende i Auning al deres tid, og som måtte formodes at have fået fundet omtalt af sine forældre, har det vist sig, at ganske få - kun een af hver 25 - som kunne berette noget herom. Alle andre hånede nærmest spørgeren og kaldte emnet for livlig fantasi, sagn, overtro el. lign. Da underskriveren selv har boet over 50 år i Auning og først for et års tid siden har fået kendskab til »AUNING-PIGENS« eksistens, kan man da ikke selv dadle andre for deres uvidenhed.

Som nævnt skulle finderen være en mand ved navn Niels Jørgensen. Ingen kan i dag dog helt huske denne person, der muligvis må være død i en forholdsvis ung alder, men hans enke, Karen Marie, der en lang årrække boede i Middelgade, i det hus hvor Sygekassen havde kontorbygning, indtil det blev nedrevet for at give plads for kommunekontorets udvidelse, var ret kendt. Karen Marie og Niels Jørgensen havde i 1886 ejendommen i det område, som kaldtes Langkjær og nu har adressen Møllevej - angivet 22 og ejes af Bent Pedersen.

Iøvrigt var det efter de lokale beretninger egentlige ikke Niels Jørgensen, men i stedet dennes unge tjenestepige, Lovise, der først blev opmærksom på liget, hvilket flere husker, hun ofte selv har fortalt. Det er dog efter den tids skik rimeligt, at det er hendes husbond, der nævnes som finderen. Lovise blev senere gift med Hans Rasmussen (kaldet Torst) med hvem hun fik tre børn: Alfred, Hanssine og Magda. Lovise blev ret tidligt enke,

og det er netop i den tid fra 1925-1935 hun huskes bedst - ikke alene for hendes øgenavn, som dog ikke skal nævnes, men når det berettes, at hun vejede op mod 300 pund, er det op til enhver selv at gætte, men fordi hun var en gemytlig kvinde og god fortæller.

Med den lokale befolknings tvivl og ukendskab til dette mosefund, findes det netop her rigtigt at få et så sjældent mosefund bekræftet.

e-t-j

PS. Kulturhistorisk museum beretter iøvrigt, at det første skolebørn fra Randers-skolerne spørger efter ved deres entre til museet netop er »AUNING-PIGEN«, - så nu kan det være, at også børn fra skolerne i Sønderhald kommune ofte vil spørge - og vel nok også voksne - efter »AUNING-PIGEN«.

Kirken der ikke ville tie

AF JØRGEN MICHAELSEN

sognepræst, Ø. Alling

»Herovre i Fløjstrup har der været en kirke. Den skal være bygget af en jomfru, som var i havsnød, og så gjorde hun det løfte, at hvis hun blev frelst, så ville hun bygge en kirke, hvor hun kom i land. Så blev kirken bygget derude i en pynt eller bakke ved det sted, hvor vanddragene skilles ad, for der kom hun i land. Man kan altså forstå, at der må have været vand fra Randers fjord og langt ud forbi Allingå-bro.

Nu var den kirke og kirkegård til i mange tider, men så blev det hele splittet ad, og de har solgt både stenene af kirken og benene på kirkegården. Ja, de har tit været i handelen. I den gamle gård, der lå tæt ved pladsen, og som de kaldte Kirkegården, der sad mange hugne sten i grunden, som vist nok stammede fra kirken, men nu er gården flyttet ud, og stenene adspedte, så ingen ved, hvor de er«.

Sådan fortalte en Fløjstrup'er i slutningen af forrige århundrede til folke-mindesamleren Evald Tang Kristensen (eller til en af hans indsamlere).

Der har været et Fløjstrup sogn med tilhørende sognekirke og kirkegård. »Hvem har bygget vor kirke og hvad var grunden?« - sådan har folk spurgt i sognene, og så har de forestillet sig det. Og i Fløjstrup måtte det, der blev sagt om kirkens oprindelse - kirkebygningssagnet - have med vand og sejlads at gøre, fordi »dengang« kirken blev bygget for folks bevidsthed gik i eet med »dengang« sundet fra Kolind til Randers fjord gik ind om Fløjstrup. (Se kortet s. 11 i årsskriftet for 1977).

Hvem andre skulle vel så have bygget kirken end en jomfru, som var kommet i havsnød, og som havet bragte frelst i land i Fløjstrup! Og hvorfor byggede hun kirken? I nødens stund havde hun lovet det, som vi kender sådanne løfter andetsteds fra i religiøs og folkelig litteratur. Og netop på frelsens sted, hvor hun undslap døden, måtte gudshuset rejses, i taknemlighed mod Jomfru Maria, som hun - ifølge en videre udformning af sagnet - havde påkaldt. Ikke mærkeligt, at sagnets reddede jomfru også bærer hendes navn.

Del af det område bag Jørgen Andersens gård, hvor Fløjstrup kirke og kirkegård lå. Foto: J. M.

Fløjstrup kirke blev vel bygget i 1100-tallet som naboerne rundt om. Den lå ikke langt fra Allingåen bag Jørgen Andersens gård og smedjen, nær den gamle gård, som den gav navn til, Kirkegården. Selve kirketomten kan ikke umiddelbart påvises, skønt der må være spor i grunden, hvor bygningen har stået. Men vi har en notits, der fortæller, at kirken har eksisteret og er blevet revet ned samt hvornår. Det er præsten i Årslev - den første efter reformationen - Per Nielsen eller Peter Lincher, som i marginen af en bog har skrevet- »Anno dominj 1550 bleff fløwstrup kyrky ødde Die vigilia pentecostes« - altså: I det Herrens år 1550 blev Fløjstrup kirke lagt øde pinselørdag. - Den dag er nedrivningen vel blevet påbegyndt. For afslutningen har nok været en langstrakt affære.

Kirken skal være blevet nedbrudt på befaling af herremanden (fra Gl. Estrup), idet den skulle afgive materialer til opbygningen af Dronningborg slot. Også Vester Alling kirke skal have været udset til det formål, men blev jo heldigvis skånet. Men altså - en pinselørdag morgen er folk, udsendt fra herregården, gået løs på Fløjstrup kirke og har hurtigt taget pynten af den. Kun det bedste og brugeligste har de interesseret sig for - og efterladt sig en ruinhob. Fra den kunne byens folk så redde sig eller handle sig til sten og træværk, de kunne have nytte af. Helt ned i vor tid har bestemte ting været betegnet som dele af den gamle kirke - tømmer og sten, som har siddet i husene. Tre svære egeplanker, to lange og en kort, samt et vindue, er blevet nævnt for mig, og sagnet taler selv om »de hugne sten«, som der jo var god anvendelse for.

Den sidste del af kirkegårdsdiget skal være brudt ned i 1928 og brugt til byggeri. Kendskab til dette stendiges placering kan få betydning, dersom man vil prøve at indkredse, hvor kirken lå. Og kirkegårdsjorden giver sine vidnesbyrd fra sig. Gennem tiden dukkede sporene op af de mennesker, der blev begravet fra kirken og lagt under muld omkring den. Når træer er fældet, har rødderne draget kranier og ben med op. En mand har meddelt mig, at han så en elmerod med ti hele kranier, alle fuldtandede og uslidte, måske ofrene for en drukneulykke. Andre så i en anden trærod to kranier. Stadig dukker de frem og gør opmærksom på den fortid og den historie, stedet gemmer. De seneste for blot et par år siden.

*

Men også på en anden måde har mindet om kirken i Fløjstrup meldt sig for de skiftende slægter. Det er gennem sagnene om klokken: »Kirkeklokken fløj ud af kirken en gang - det var vel sagtens hen mod den tid, da den skulle rives ned - og fløj ned i engene, hvor den så ringede:

*»Skam få den mand,
der førte mig til Engeland!«*

Den har siddet så langt oppe, at de kunne stikke ned med riveskafterne og fornemme den, når de rev i engene. Den lå i en bæk, og så ville de engang grave efter den for at hæve den op, og de var også heldige med at få hold i den, men da den var sådan ved ovret af vandet, var der en af folkene, som sagde: »Nu skal den fanneme op!« Men det skulle han ikke have sagt, for så sank den igen og ligger der endnu«.

Sådan blev det for ca. 100 år siden fortalt til Evald Tang Kristensen, da han samlede sagn ind her fra egnen. En anden meddelte sagnet sådan: »I Fløjstrup har der engang både været en kirke og en præst, og han skulle også prædike i Virring. Men det var jo så langt for ham at kjøre, for han skulle uden om kjæret, og så blev kirken brækket ned, og klokken den blev lagt ned i Alling Å. Men de fortrød lige straks, hvad de havde gjort, for klokken den ringede både morgen og aften nede i åen. De gik så til en klog mand, og han sagde, at de skulle sejle ud ved midnatstid i en båd, men de måtte ingenting snakke om, og de skulle blive ved med at mede, til de fik fat på klokken, og de måtte ikke lade dem forskrække, hvis de så noget. Der var da to mænd, der ville prøve på det, og de fik også fat på klokken, men lige i det samme tykte de, at Fløjstrup by stod i lys lue. Så siger den ene: »Der er ildebrand«, og dermed falder klokken fra dem. Men så var der slet ikke noget at se ved byen.«

Allingåen set fra Fløjstrup mod Vester Alling. Foto: J- Michaelsen.

Videre fortælles der: »Klokken blev lige godt ved at ringe, og der var så en tid efter to andre mænd, der ville prøve det. De fik også fat på klokken, og de så godt nok, at byen stod i lys lue, men det brød de sig ikke om, og de var lige ved at skulle have den i båden, men så siger den ene: »Træk mere over til dig!« og dermed faldt klokken fra dem ned i vandet igen.

Dem, der har sejlet på Alling Å, de har tit stødt på den, men der har ingen siden prøvet at trække den op, og nu ringer den ingen andre tider, end når nogen skal dø i Fløjstrup«.

Spørger vi: »Hvor ligger Fløjstrup kirkeklokke gemt?« svarer overleveringen helt ned til vor tid: »I Myremøj« - mellem Vester Alling og Allingåen. Det er fortalt mig: »Der høres klokkesang fra engen, hvor Fløjstrup kirkeklokke slog hul, og det vand, der vælder op, kaldtes klokkebækken«. En anden har meddelt mig: »Der er en lille eng, Myremøj, på 2 tdr. land, der ligger efter Allingåen til. Tæt ved land er der et dybt hul, der er fyldt med vand. I min barndom prøvede karlene at stikke lange riveskafter ned i hullet, men de kunne ingen bund finde. Efter sagnet har en trold engang kastet Fløjstrup kirkes klokker derover, og den havde så lavet hullet. Det var ved den tid, kirken blev brudt ned. Nogle mener at have hørt klokkeklang fra hullet«.

I Evald Tang Kristensens samling findes adskillige tilsvarende klokkesagn. Til sammenligning skal dette anføres: »I Kirkeby kirke ved Svend-

borg var en klokke, som ringede af sig selv tre døgn i træk og før da ud af det ene lydhul, så kirkemuren revnede derved, som der sees endnu. Man hørte den synge:

*»Ding dang, klokken sank,
kobber og bly kom heri,
sølv og messing gjemte hr. Essing«,*

og da røg den over tre marker og sank ned i en mose, der altid har hedt og endnu hedder Klokke-mæe. Man har været ved at grave den op, men da de var ved at tage de sidste tag, sagde en: »Hold ved min handske!« og nu sank den så dybt, at den aldrig mere kommer for dagens lys«.

I en variant af sagnet fortælles: »Ved Kirkeby findes en eng, som kaldes Klokkeengen. Deri fandtes i min barndom et hul, som man kunne stikke en stang ned i og så høre klang som af en klokke. Min fader har fortalt mig, at han har hørt klokken klinge, når man stødte en stang i hullet«.

Hvordan er sagnet om kirkeklokken i Fløjstrup opstået? Ja, man vidste jo, at byen havde haft en kirke. Man havde måske hørt sogn andre steder fra om klokker, der forlod deres plads i kirken og siden hørtes ringe der, hvor de var dumpet ned. Man vidste, at kirken havde stået rejst nær å og eng. Når man så stod ved hullet i Myremøj kunne man let forestille sig, at det var lavet af klokken, som efter sin vældige flugt fra tårnet med stor kraft var landet der. Og færdedes man ude ved aften, når tågen lagde sig over landskabet, kunne man opfange lyd, der kunne ligne klokkeklang - kom den fra engen, åen eller hvorfra? Og klokken - det kunne da ikke være andre end den, der havde hørt til Fløjstrup kirke.

Sagnene er enige om, at klokken er fløjet ud eller lagt ud i ålandet på den tid, da kirkens nedbrydning var nær forestående. Det er, som den flygter eller fjernes i tide, for at den ikke skal opleve kirkens forsmædelige ødelæggelse. Og måske også for at den kan være røst for og budbringer fra den forsvundne kirke fremover, når den ringer fra sit skjulested for sognets folk, som ikke mere har deres egen kirke. Andre sagn fortæller om klokker, der fra å eller sø ringer helligaftener og til højtiderne.

Men efter sagnene har folk ikke kun i Fløjstrup klokkes klang hørt det højtidelige eller glædelige. Det var alligevel underligt, ja, uhyggeligt, med klokkeklang, der ikke kom fra kirken, med en klokke, der ikke havde ophold i Guds hus, men ude i naturen, hvor så meget andet (dengang) rørte sig, der kunne skræmme mennesket. I en historie om Kirkeklokken i Al-lingåen (gengivet i lokalstoffet i Amtsavisen 18/7 1978) hører to unge en

sommeralfen klokken: »Pludselig brødes stilheden af tre rene dybe malm-toner, som klangen af en kirkeklokke. Underlige, uvirkelige toner, de klang på en gang nær og dog fjern, som kom de fra åens dybe mørke vand og derfra forplantede sig op i den stille luft. Du fattede det mærkelige, sprang op og spurgte ængsteligt: »Hvad var det? - Det lød så uhyggeligt - lad os gå hjem«.

Og i det gamle sagn hed det: »Klokken blev lagt ned i Alling Å. Men de fortrød lige straks, hvad de havde gjort, for klokken ringede både morgen og aften nede i åen«. - Ja, for det var den jo vant til: at ringe solen op og ned, at kalde sindene til andagt, - men i sagnet er det, som om klokken ikke betyder noget mere som klokke. Den er der ude i sin landflygtighed en klokke uden kirke. Og fordi det kirkelige er taget fra den, er den blevet både ligesom æreløs og fredløs. Den er blevet reduceret til en genstand, som enhver kan efterstræbe. Man vil tage den til fange, bringe den til tavshed og måske omstøbe den til et eller andet nyttigt. Man vil tage dens sande væsen, dens egentlige værdi fra den.

Men klokken undslipper alle menneskelige anslag og forsøg på at fiske den op og bemægtige sig den og få den uskadeliggjort. »Nu skal den fanneme op!« - men det kom den ikke. Der følger sagnet loven for den slags sagn. Man ødelægger sin chance ved at bande eller ved for tidligt at bilde sig ind, at fangsten er hjemme. Mennesket kan ikke ved egen magt hæve de skjulte skatte. Selv om de med nok så megen påtrængenhed forsøger at gøre det, lykkes det aldrig i sagnene. Det er ikke skattens skyld. Men menneskets. Mennesket ødelægger det hver gang for sig selv med sin tåbelighed, med sit evige hovmod.

Fløjstrup kirkeklokke er endnu ikke fundet og bragt for dagen. Man kan finde kranier og ben på kirkegården. Man kan måske også en dag finde spor, der viser, hvor den gamle kirke har stået. Men klokken lader sig ikke finde. For den er ikke noget, der kan påvises og konstateres. Den er ikke noget dødt som ben og sten.

Klokken repræsenterer en virkelighed, der skjuler sig for mennesket og er større end mennesket. Det ved vore klokkesagn, og det er de tro imod. Deres mennesker er så begrænsede, så trælbundne af sig selv, som mennesker netop er. Men klokken kalder ad dem - og klangen bringer til dem: mindet om en kirke - anelsen om den virkelighed, vi længes efter.

Udskiftning af Årslev by's jorder

AF ELSE PEDERSEN

husmoder, Uggehuse (førhen Årslev)

Da fællesskabet ved forordning af 23. april 1781 ophævedes, og udskiftningen i henhold til samme kunne finde sted, blev Årslev by's jorder også udskiftet. Den 9. oktober 1782 blev på landinspektør Wesenbergs begæring afholdt åstedsmøde i Årslev by, Calø amt.

Landvæsenskommissionen bestod af kammerherre og amtmand Gersdoff, birkedommer Nielsen fra Petersborg og birkedommer Müller fra Mygindgård, og nærværende var d'her lodsejere eller deres fuldmægtige, nemlig forvalter Broberg på Estrup-bondens vegne, birkedommer Budtz på Brusgård-bondens vegne, forvalter Thrane på Tustrup-bønders vegne, birkedommer Friis på Clausholm-bønders vegne samt præsten, hr. Brunou i Årslev på egne vegne. Ligeledes var også til stede landinspektør Wesenberg. Heden, Birket, Steiager og Juelbjerg krat (den ringe mark) blev ikke udstykket før 1794, den blev liggende uopdyrket til fællesdrift.

Hvad den specielle uddeling af den gode mark angår, så er samme ikke således pladseret, at enhver beboer kan få sin lod på et sted, ej heller er gårdens beliggenhed således, at enhver lodsejer kan få sine fæstebønders jorder samlet, mens en del af beboerne får een, nogle to lodder. Så blev den specielle udskiftning sadt i værk på følgende måde:

Nr. 5 Præstegården beholder Små Flegger nord for haven, den vestre ager i Toften, det øvrige af sin markedslod fra Eistrup skel i sønder på Ravnskov ager, Snogs blokker, Indals ager, Kirke Stov, Kølviæg, Kiers Knap ager, østre og søndre det af Præstens fald, østre og nordre ender af Taveager og nordre side af Kroget ager. Eng i Vester Blød eng.

Nr. 2d Jens Konggård beholder sin toft fra vest indtil 32 alen øst for Præstegårdens have, den øvrige indmarkslod på søndre Tave agre, på de nordre ender af Lynghøjs-, Dalls- og Kroget agre. Eng i Vestereng, Vesterkrog og Danssiengen.

Den gamle præstegård i Årsløv

Nr. 3 Niels Snedker beholder sin toft så langt i øst som nr. 2d, den øvrige indmarkslod på de søndre ender af Lynghøjs- og Dallsagre og på de nordre ender af Dallsager syd for vejen, søndre ender af Krogetager og de nordre ender af Svallesager. Eng i vesten for Eistrup Enghave, og Vestereng.

Nr. 4 Niels Sørensen beholder sin toft og Rasmus Ivarsens ligeledes så langt i øst som nr. 2d og 3, det øvrige af lodden på de østre ender af samtlige toftagre i Østen for Byen, på de søndre Dalls- og Svallesagre, på Lep- højs ager, Højagrene og Damsager. Eng i Korte Skam enge.

Nr. 1c Anders Jensen får det halve af sin jord i sine tofter og i den østre side af Faldet Neden Byen, det øvrige på Små og Store Artagre og nordre ende af Steenspield og Eggsagre. Eng i Vestereng.

Nr. 2g Per Nielsen får det halve af sin jord i sine tofter på de vestre agre af Faldet Neden Byen, Worager, Sønder Fortog ager og Kiel blokker, det øvrige i Kallehave, på Slatomsstikker og de søndre ender af Lamhøjs- og Udhøjs agre. Eng i Skamenge.

Nr. 1b Søren Kjeldsen får lidt mere end det halve af sin jord i sin toft, på de nordre ender af Faldet Neden Byen og Øster Worager på søndre ender af Nordre Fortog-, Enge- og Vesterenge agre, østre agre af Tornblokker og Tranholmene, det øvrige på Krinballekrog, Balle- og Sandallsagre. Eng i Øster Blødeng og Engholm.

Nr. 2e Anders Søndergaard beholder sin toft, får de nordre ender af Nor-

dre Fortog-, Enge- og Vesterenge agre, Blokkerne nord for Bredkier, vestre agre af Tornblokke og Tranholmene, Søndre- og Nordre Urbredning og Sønderkielveys ager. Eng i Vester Blødenge og Engholm.

Nr. 1f Laus Nielsen får det halve af sin jord på sin og Søren Raaeballes toft, på søndre ender af Søeager og Juelbiargs østreagre. Det øvrige på Høysten, Leerballe, Hatbaand og Sanddals agre nord for byen. Eng i Øster Blødenge og Engholm.

Nr. 1d Søren Olesen beholder sin toft og får sin øvrige jord på nordre ender af Søeager og Øster Juelbiargsager, de vestre Juelbiargs agre, nordre Skielveysager, de nordre ender af Udhøj- og Lamhøjs agre. Eng i Skam enge.

Nr. 1e Søren Raaeballe får 5-6 tdr. land på østre agre af Vestertoft og Weigaard stumperne i vestre side af Faldet og til vejen. Det øvrige på nordre ender af Eggsager, Vibruunsager og Vibruuns blokker, på de søndre ender af Steenspiæld, Balleager og Sandalsager. Eng i Skam enge.

Nr. 2f Jens Nielsen Ray får sin lod på Vester Eggsager, syd for byen og en del nord for byen, på de nordre ender af Gasbjerg og de søndre ender af Gammeltoft. Eng i de korte Skam enge.

Nr. 1a Rasmus Ivarsen får 5-6 tdr. land på de vestre agre af Vestertoft, på Eggagre, nord for Vestertoft og til vejen. Det øvrige på nordre agre af Gammeltoft, de søndre agre af Vibruunsager og på Eggsager. Eng i Vester eng.

Nr. 2a Ludvig Vestergaard beholder sin toft fra diget ved Vestertoft i øst hen til Smedensager og Weigaards stumperne oven for bemeldte toft. Det øvrige på østre Eggsagre nord for byen, de øverste Neder Weigaardsagre, på de østre Smaa Artagre og det vestre af Over Weigaardsagre. Eng i Vester eng.

Nr. 2b Ole Nielsen beholder sin toft, det øvrige på de østre agre af Over Weigaards agre, de vestre agre af Kolls- agre og hede og Fellovel. Eng i Vesten for Eistrup enghave.

Nr. 2c Ludvig Skovfoged beholder sin toft, det øvrige på de østre agre af Kolls- agre og hede og Fellovel. Eng i Øster Blødenge og Engholm.

Årslev Mølle får Lerbanken ved Møllen sønden for Damsager og samtlige lodsejere har tilstået mølleren A. Petersen 3 køer på for- og efter- årsgræsning imod 1 marks betaling pr. stk. samt 16 får med deres lam hele sommeren imod 4 skilling betaling pr. stk. af de 16 får, i det til byen udlagte fællesjord.

Skolen bliver tillagt 3 tønder sædland til 1 ko og 6 fårs græsning på Præstens Fald i nordre side ved Eistrup mark.

Brusgaard husmænd får deres lodder på vestre ender af Nordre Tauragre

Årslevholm, Årslev mølle og resterne af Østergård. Foto fra 1920 taget mod syd.

og de vestre ender af Søndreagre i Præstens Fald.

Smeden Rasmus Andersen beholder sin ager i de nordre tofter.

Tustrup husmænd får deres lodder på nordre ender af Balleagre, Krinballe og Krogagre.

På foranledning af præsten, hr. Hviid, blev der den 12. juni 1794 holdt åstedsmøde i Årslev for at bestemme delingsplanen af fællesjordens udskiftning. Landvæsenskommissionen bestod af de samme personer som ved udskiftningen i 1782, og var tillige nærværende samtlige lodsejere, nemlig forvalter Friis fra Friisenvold (Tustrup var da under Friisenvold) forvalter Poulsen fra Clausholm og forvalter Mønsted fra Estrup på deres høje herskabers vegne, samt sognepræsten i Årslev, hr. Hviid, selvejer A. Petersen og Laus Dalsgaard ibdm. Planen aftales og bestemmes således:

Skolen tillægges 56.000 qv.alen i østre side af Fædalsblokker.

Hartkornet angives således:

Brusgaard gods 6 gaarde på hver 6 tdr. 6 skpr. nemlig: 2a, 2b, 2c, 2d, 2e, 2g og 2f er på 3 tdr. 3 skpr.

6 husmænd hver 1 skpr. 3 fjk. 1,5 alb. nemlig: Niels Christensens enke,

Peder Møller, Magnus Andersen, Søren Hummel, Jørgen Henriksens enke og Niels Andersen.

Clausholm gods 4 gårde på hver 3 tdr. 3 skpr. 2 fjk. nemlig: 1a, 1b, 1c og 1f nr. 1d på 6 tdr. 7 skpr. og nr. 3 på 6 tdr. 5 skpr. 2fjk. 2 alb.

7 husmænd på hver 1 skpr. 1 fjk. 1/2 alb. nemlig: Peder Sørensen, Jens Johansen, Rasmus Andersen, Niels Bak, Rasmus Frandsen, Frands Pedersen og Jens Nielsen.

Præstegaarden på 8 tdr. 6 skpr. 2 fjk.

1c Laus Dalsgaard 6 tdr. 7 skpr.

Møllen 3 tdr. 3 skpr. 2 fjk.

Eistrupbonden 7 tdr. 1 alb.

Årslev gamle skole og den nyere skole

Efter dette hartkorn udskiftes ejendommene med den undtagelse, at Clausholm husmændene bliver tillagt 10,5 tønder land i nordre side af Nyevang til videre deling.

Søeng bliver udlagt til byens fælles tyreng.

Nr. 1a får en lod i Birket, anden lod fra østre side i Lyngheden fra Assentoft mose, jorden nord for Randersvejen, fra byen til det vester af Hesteagre.

Nr. 1b en lod i Birket og i Sønder Nyevang.

Nr. 1c tildeles et stykke af Juelbiert krat og sin del af agerland og hede nord for Agermarken vest for Eistrup skel til Assentoft mose i nord.

Nr. 1d får den østre lod af det agerjord imellem Randersvejen og krattet, fra Søeng til det vestre af Hesteagre, i Lyngheden fra Assentoft mose sønder på til Brusgaard mark.

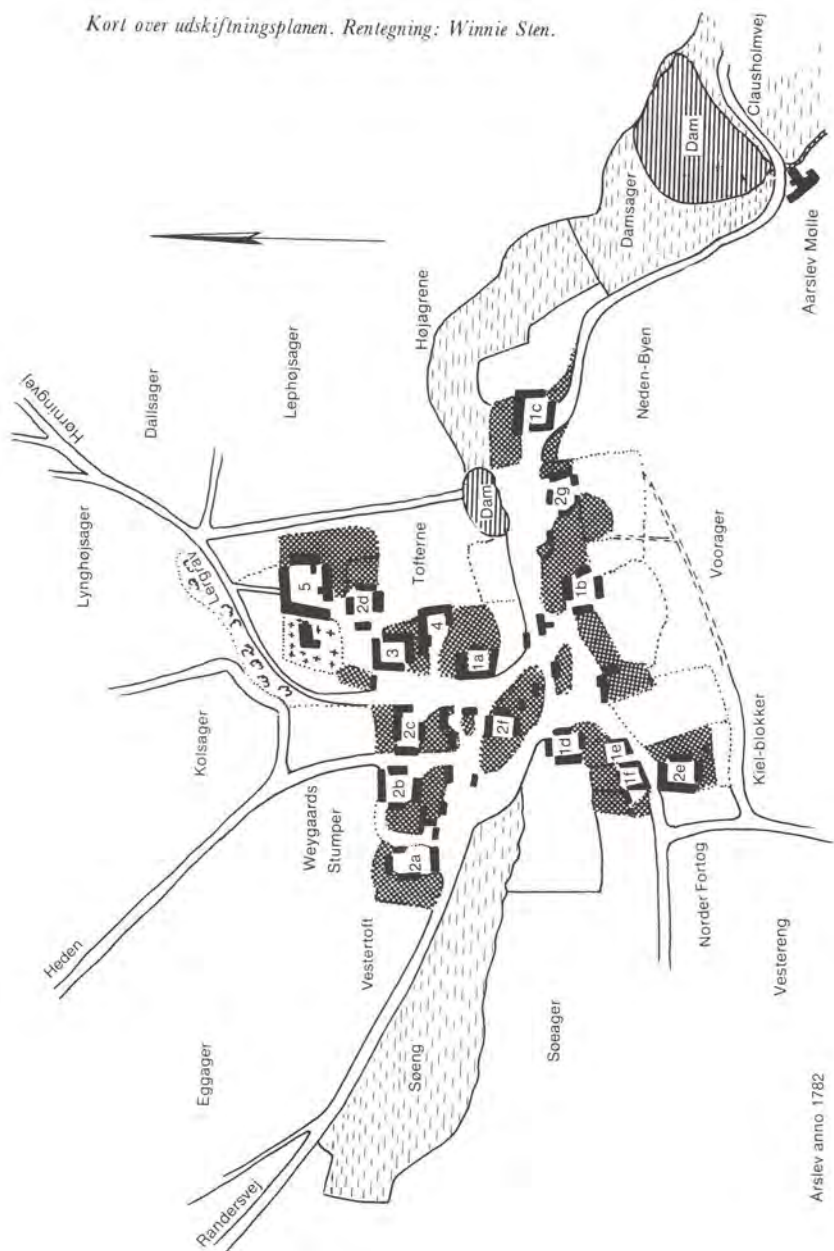
Nr. 1e får en lod i Birket og i Sønder Nyevang.

Nr. 1f en lod i Birket og i Heden syd for Assentoft mose.

Nr. 2a en parcel i Birket tillægges agerjord imellem Randersvejen og Krattet. I Lyngheden den tredje lod.

Nr. 2b får en lod i Birket, en i Heden nord for Agermarken anden lod fra øst.

Kort over udskiftningsplanen. Rentegning: Winnie Sten.

Arslø anno 1782

Præstegaarden	nr. 5	matr. nr. 1a, b og c
Isager	nr. 1a	matr. nr. 4
	nr. 1b	matr. nr. 7 (og 18a)
Østergaard	nr. 1c	matr. nr. 15 (31a, 32 og 28, 21a)
Elisaholt	nr. 1d	matr. nr. 5
	nr. 1e	matr. nr. 25 (og 4)
	nr. 1f	matr. nr. 6
Vestergaard	nr. 2a	matr. nr. 11 (12, 9a, 19 og 33)
	nr. 2b	matr. nr. 10
	nr. 2c	matr. nr. 9a
Kjeldsminde	nr. 2d	matr. nr. 14 (13 og 22a)
Søndergaard	nr. 2e	matr. nr. 17a
Vandborggaard	nr. 2f	matr. nr. 13a
Tagagergaard	nr. 2g	matr. nr. 16 (30)
	nr. 3	matr. nr. 3
	nr. 4	matr. nr. 8a og 8b

Nr. 2c en lod i Birket og i Heden første lod fra øst.

Nr. 2d får en lod i Birket i Steiagers krat og tillægges Plantlandet på gaden.

Nr. 2e en lod i Birket i Neder Steiager syd for Steiager krat.

Nr. 2f en lod i Birket og en i Lyngheden i østre side.

Nr. 2g får en lod i Birket og en nord for Birket til Brusgaard mark i vest.

Nr. 3 en lod i Birket, i Iliordblød blokker og Øster Nyevang blokker.

Nr. 4 får en lod i Juelbiereg krat, en syd for Nyevang og i Steiager krat.

Møllen får en del af Juelbiereg krat og en lod i Nyevang.

Præstegaarden får en lod i Juelbiereg krat, tillægges agerjord imellem Randersvejen og Krattet og en lod i Lyngheden.

Vejene bliver følgende:

a. Randersvejen.

b. Vejen til Brusgaard over Steisager.

c. En vej i nordre side af Per Nielsens udlod på Ud- og Lamhøjs agre.

d. En vej i den nordre side af Birket.

e. Fra Randersvejen afsættes en vej sønder på hen til Juelbiereg krat.

f. En vej imellem søndre og nordre Nyevang.

g. Afsættes en vej i vestre side af Tustrup husmænds gamle agerlodder og syd for samme vest og øst på.

- h. Afsættes en vej nord for de nordre og vestre udmarkslodder nord på op til vandstedet som bliver fælles.
- i. En vej afsættes imellem to hedelodder øst for Staaedam nord på til Assentoft mose.
- k. En vej langs Assentoft skel.

Udtages til lergrav 2 skpr. land foruden den gamle på Gasbjerg ager nord for landevejen.

Denne forretning indsendes til de høje herre Directiurer for det benificerede gods i Århus stift med underdanig anmodning at samme bliver forsynet med forventede approbation for det benificerede gods i Årslef.

Randers, den 5. august 1794.

F. Weesenberg.

Ålehusene/Uglehusene

Ugelhuse/Uggelhuse

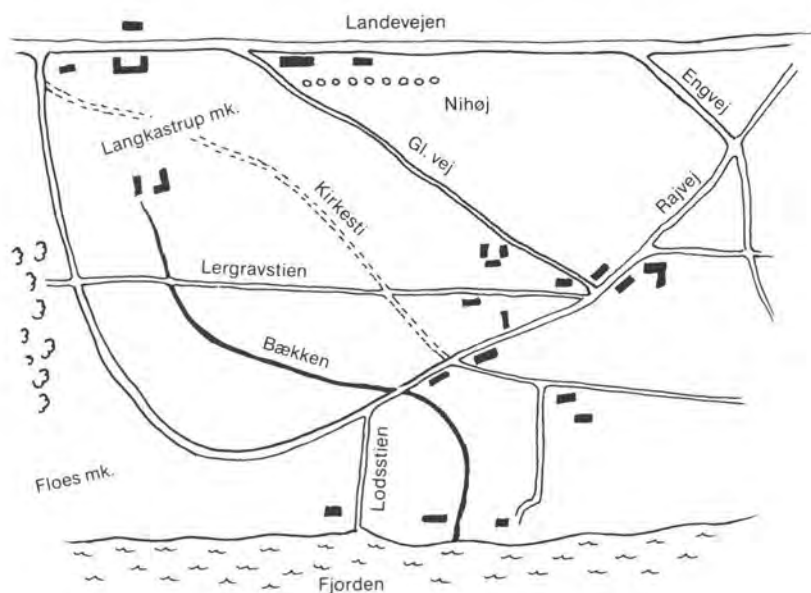
Af L. GREVE JESPERSEN

tagdækker, Uggelhuse

Når man skal berette om sin fødeby, fristes man til at tænke 3000 år tilbage, når man mindes det, man har set. F. eks. stensatte ildsteder, ca. 1/2 meter under den nuværende overflade, alle med helt smuldrede granitsten og fordybninger helt fuld af aske, en enkelt med en flintekniv og alle placeret fra 4 til 6 meter fra hinanden, - måske for at holde varmen og måske for at være sammen. Alle disse flinteredskaber, der er fundet på markerne her omkring, synes at være et slags bevis for, at rejserne ikke var lange dengang, da alt hvad jeg har set er af ringe kvalitet, imod det der kendes mange andre steder.

At der dengang er kommet sejlene mennesker, er der også et bevis på, idet en maskinstation har trukket en båd ud af tørvemulden. Selve bunden af båden lå 60-70 meter nede, men her stødtes mod stævnen, hvor der var en knude (knast), og med en kæde blev en udhulet træstamme 5-6 meter lang trukket frem. Altså en båd i denne dybde, 120 meter fra den nuværende bred og 50 meter fra den høje bakke. Når man så samtidig ved, at der ved den gamle vej fra de senere byggede huse ligger ni måske ligeså gamle gravhøje, så er det man tænker og fantaserer.

Ved de samme gravhøje er der fundet en lille bronzeøkse, der blev leveret til skolen. En tro kopi er set i TV ca. 5x8 cm. Dette behøver dog ikke at have noget med gravhøjene at gøre. Men det jeg nærmere vil beskrive ligger 3-400 år tilbage og har en forbindelse med det foregående. Da lå det gamle Uglehusene vest for Vandbækken, denne bæk løb fra Langkastrup mark og delte på det første stykke faktisk Uggelhuse og Floes jorder, for derefter at løbe over et stykke med lav jord. Mellem dette lave jord og Floes enge strakte et stykke høj jord sig fra Floes skov næsten helt hen til bækken igen. Det kunne minde om en hals med et hoved, deraf sikkert navnet Halsager, hvor fyrstederne er fundet og båden ca. 50 meter fra hovedet.

Skitse over Uggeluse-området. Rentegning: Winnie Steen.

Næsten al jord på denne tid ejedes af Gl. Estrup, og alle huse eller hytter var bygget af ler, som man hentede i bakkerne syd for byen. Alt dette er før teglværket, men ved selvsyn kan det konstateres, at her er hentet flere tusinde kubikmeter ler i de store lergrave, altså over 3-400 år el. mere.

Jeg husker to af de gamle huse eller gårde, der blev revet ned i tyverne, og mange husker også den gamle bybrønd, hvor vejene deltes. Den gård, der lå, hvor der endnu ligger et hus, hed i gamle dage Kærbo. Der er min bedstemor født, og jeg kan dunkelt huske hendes bror »Skov-Jens«. Nu kom jeg til at nævne et navn, hvilket ikke var meningen, da hvert navn i denne forbindelse er et kapitel for sig.

Nede ved fjorden lå 3-4 huse, hvoraf tre havde købt ret til fjorden af Gl. Estrup mod at levere en del af købesummen med fisk. Disse huse blev kaldet Ålehusene. Et blev senere færgestedet, et andet lodshuset, for hvem var vel nærmere til at lodse end de gamle fiskere, der kendte fjorden eller åen, som den var. Tænk bare, når det var højvande og ingen afmærkning.

Hvad levede disse vore forfædre så af. Jo, alle var selvforsynende med får, svin, køer el. geder og ljerkræ. Fisk og vildt var der nok af. Når de havde bjerget tørv, træ og hø og en smule korn, kunne de gå vinteren trygt imøde.

Måske skulle jeg 100 år længere tilbage, men alt dette er selvtænkt, altså uden arkiv. Det kunne være interessant at fortsætte ud fra arkiv de sidste 300 år.

Færgestedet ved Uggelhuse.

Jørgen Jeppesen

*23. april 1918 - + 28. juni 1978

En sand ven, en god kammerat, en af Lokalhistorisk forenings mest aktive medlemmer, Jørgen Jeppesen, Uggehuse, har vi mistet i det forløbne år.

Selv for os, der kun havde haft kendskab til hans værdifulde egenskaber i et par år, var det triste budskab som noget helt uforståeligt, efter at vi kun nogle få dage forinden havde været sammen med ham ved udflugten fra Vurring over Uggehuse til Ø. Alling. Netop denne dag nævnte han inden vor vandretur ned gennem Svendsdal, at han ikke var helt rask og derfor ville køre turen i sin egen bil. At en så tilsyneladende stærk og kraftig mand i sin bedste alder skulle være syg, blev af andre nærmest betragtet som en søgt undskyldning for noget andet.

Sammen med sin hustru, Gurli, fulgte han i to sæsoner meget interesseret aften-skolekurset i Slægt og Skrift, foruden at de altid begge to deltog konsekvent i foreningens arrangementer. En af hans mange interesser var indbinding af bøger, og da vi blev opmærksom herpå, tilbød han straks - absolut uden honorar - at istandsætte de mest skadede protokoller i arkivet og gav samtidig tilsagn om at indbinde de 30-40 kirkebøger, som vi ventede kopier af fra Landsarkivet. Hans interesse foruden slægtsforskning og andet lokalhistorisk arbejde var vel nærmest arkæologiske undersøgelser, til hvilken gruppe han da også agtede at slutte sig.

Som nævnt kendte vi efter så kort tids samarbejde ikke helt til hans mange kvaliteter, men selv efter døden blev vi vidne til vel nok hans allerstørste menneskelige værdi og godhed. Foreningens formand og undertegnede, der repræsenterede Lokalhistorisk forening ved hans bisættelse, blev nærmest mållose - ikke over at Esenbæk kirke var fyldt til sidste plads, men især over, at nok halvdelen af følget var unge mennesker i 20-års alderen. Denne aldersklasse er sædvanligvis ikke i stort tal ved begravelser, men her var virkelig en ungdom, der følte en inderlig tak til Jørgen. Hvor må de have værdsat og respekteret en ven, - vel nok den bedste og fineste trøst til hans efterladte.

Også vi vil savne dette gode menneske og mindes ham længe og udtale et »Æret være Jørgen Jeppesens minde«.

e-l-j

Beretning m. v. 1978

AF KLAUS MOLTESEN, HELGA SØRENSEN, VIBEKE NIELSEN.

Indledningen til denne årsberetning vil være identisk med beretningen for 1977. Der har været særdeles god tilslutning til vore arrangementer.

Det i fjor omtalte møde i Årslev forsamlingshus havde overvældende tilslutning. Fhv. gårdejer Aage Galmstrup, Hvilsager, fortalte om det gamle Årslev, og han viste billeder herfra. Der blev danset folkedans, musikken leveredes af »Halvfemtetur« under ledelse af Ove Andersen fra Hørning, og en lille flok øvede dansere lik folk på gulvet. Kaffe-bordet blev klaret, selv om tilslutningen var dobbelt så stor, som forventet.

Generalforsamling afholdtes tirsdag den 21. februar i Fausing forsamlingshus. Der var trods vintervejret mødt 60 deltagere. Fhv. lærer Chr. R. Jensen fortalte meget personligt om Fausing gennem tiderne. Efter kaffe-bordet aflagde formanden beretning og omtalte de forskellige aktiviteter. Årsskriftet 1977 er solgt godt, og vi fortsætter med det. Kassereren fremlagde det reviderede regnskab, der bl. a. fortalte at medlemstallet var på 111 (på nuværende tidspunkt 176). Vi har har af Ø. Alling sparekasse modtaget 300 kr. og af Djurslands bank 200 kr. Medlemskontingentet er fortsat 20 kr. årlig. Regnskabsåret slutter med en kassebeholdning på 4388,50 kr. Valgene var genvalg, og der sluttedes med en tak til alle. Der blev sunget flere sange, og fru lærer Jensen oplæste et taledigt, hun havde forfattet til lejligheden.

Tirsdag den 28. marts havde vi en velbesøgt aften i Langkastrup forsamlingshus med lokale emner. Film fra gymnastikstævner i Floes skov fremvist af Sigfred Sørensen, Ø. Alling. Beretninger fra egnen, hvor flere lokale medvirkede. Der var udstilling af gamle ting og billeder, og fru Inger Thuesen, Auning, sang skillingsviser. Endvidere kaffebord, spillemandsmusik - også denne gang ved »Halvfemtetur« - og dans.

30. maj aftenur med bus. Vi samledes ved Virring kirke. Her var så stor tilslutning, at vi måtte deles i to hold og bestille en ekstra bus. Aage Kirkegård fortalte i kirken om dens historie og Johs. Laursen på kirkegården, med udsigt over Oksenbækken og til Dyhrholmen, om udgravningerne der, og hvordan terræn og bebyggelse er blevet til. - Derfra kørte vi

til »Svendsdal«, gik en tur ad den gamle vej og fik fortalt om henrettelsen der. Så til Uggelhuse, hvor Greve Jespersen fortalte om fjorden. Videre over Fausing, Fløjstrup, V. Alling til Ø. Alling, hvor der var kaffe til alle. Pastor Jørgen Michaelsen talte kort om Ø. Alling og Johs. Laursen om Hamlet-sagnet.

Lørdag den 30. september var vi inviteret til herregårdsmuseet Gammel Estrup. For en gangs skyld svigtede tilslutning (ca. 25), men de som var kommet fik en fin eftermiddag med en meget veloplagt museumsforvalter A. Bjerre, der med sin fortælleevne kan gøre de gamle ting levende.

Tidligere omtalte aktiviteter, foto- og båndoptagergruppe samt arkæologigruppe er ikke kommet rigtigt i gang af forskellige årsager. Bestyrelsen vil gerne i kontakt med medlemmer, som evt. kunne forene deres hobby med en værdifuld indsats for arkiv og forening.

Arkivgruppen.

En af foreningens tidligste aktiviteter blev Sønderhald egnsarkiv. Her har en gruppe på ca. 10 personer nu i et lille års tid arbejdet med at få rede på de ting, der kom ind ved starten, og de vel omtrent lige så mange, der lidt efter lidt er indgået i den forløbne tid.

Vi har hyldet det princip, at alle skal være inde i det hele, ingen specialisere sig ud over den viden, der kommer af, hvor man er lokalkendt. Det har medført en lang »indkøringsperiode« således at få alle med, men vi håber, det på længere sigt giver den større sikkerhed, der ligger i, at det er ligegyldigt, hvem af os en bruger af sagerne får fat i. På nuværende tidspunkt er situationen den, at vi har bestemt principperne for, hvor de enkelte ting skal anbringes, og er i gang med at føre disse ideer ud i livet. Det synlige udslag heraf er, at der for hver uge kommer lidt mere op på de reoler og i de skuffer, hvor det skal være, og er lidt mindre tilbage der, hvor det blev »parkeret«, da det kom. Knap så synligt, men nok så betydningsfuldt er det, at kortene i registerkassen også er lidt flere for hver gang. Så er de ting til at finde!

Blandt de ting, der er kommet på plads, er kirkebogskopierne fra hvert sogns begyndelse til 1814. Fortsættelsen fra dette tidspunkt og omtrent århundredet ud er klar fra Landsarkivets side, men endnu ikke bundet ind. Dette bliver det nærmeste problem at løse.

De mange billeder er vel nok vort svageste punkt, men også her begynder en ordning at tegne sig. Desværre er mange af dem uden ret mange oplysninger, men måske kan andre hjælpe med f. eks. at identificere personer, vi ikke har fået oplyst, hvem er. Blandt større samlede afleveringer til arkivet kan nævnes protokoller fra de fleste skoler i kommunens østlige halvdel, samt mejeriet »Birkehøj«s arkiv. Af disse er det sidste endnu ikke finsorteret. Kun i disse to tilfælde har vi mødt et problem, vi nok oftere vil blive stillet overfor: tilgængeligheden af de nyere dele. Her har vi valgt at følge det offentlige arkivvæsens hovedregel, at en sag skal være 50 år gammel, før den må bruges. Den ikke ret store gruppe utilgængelige arkivalier, vi derfor nu er i besiddelse af, er anbragt i et aflåst skab på Gammel Estrup, som kun arkivgruppen har adgang til.

Private, der afleverer noget til arkivet, kan bestemme, at det indtil et af vedkommende fastsat tidspunkt skal anbringes i denne utilgængelige afdeling.

Til slut tak for al mulig støtte i det forløbne år. Tak til dem, der bruger megen tid og ekspertise for sagen i det daglige. Tak til pengeinstitutterne og presse, særdeles tak til Kulturel udvalg i Sønderhald kommune for husly og beredvillig økonomisk støtte.

REGNSKAB 1977:

INDTÆGT:

111 medlemmer	2220,00
67 medlemmer	1340,00
1 årsskrift	20,00
Arrangementer	1415,75
Diverse	1050,00
Ialt kr.	6045,75

UDGIFTER:

Kontor og porto	329,45
Arrangementer	1214,80
Girokort	113,00
Kassebeholdning	4388,50
Ialt kr.	6045,75

Arkivets adresse:

Den gamle inspektørbolig, Østergade 30, 8963 Auning.

Åbningstid:

Hver torsdag kl. 15-17 og 19-21 samt første søndag i hver måned samme tidspunkter.

Iøvrigt kan enhver henvendelse angående arkiv, forening og årsskrift ske til følgende bestyrelsesmedlemmer:

FORMAND:

Lærer Johs. O. Laursen, Østervangsalle 19, 8963 Auning - tlf. 48 35 85

NÆSTFORMAND:

Gårdejer Klaus Moltesen, Hørning, 8900 Randers - tlf. 49 43 23

KASSERER:

Fru Helga Sørensen, Årslev, 8900 Randers - tlf. 49 13 40

SEKRETÆR:

Fru Else Pedersen, Uggelhuse, 8900 Randers - tlf. 49 48 74

ØVRIGE BESTYRELSESMEDLEMMER:

Gdr. Erling Caspersen, Søndergade 26, Assentoft, 8900 Randers - tlf. 49 40 31

Gårdbestyrer Verner Pedersen, Virring mk., 8900 Randers - tlf. 48 13 03

Gdr. Søren Rasmussen, Fausing Østergård, 8961 Allingåbro - tlf. 48 13 26

Sognepræst Jørgen Michaelsen, Ø. Alling, 8963 Auning - tlf. 49 20 46

Bogtrykker Ejnar Thuesen Johansen, Mortensensvej 1, 8963 Auning - tlf. 48 30 99

VALGT AF BYRÅDET:

Gårdejer Evald Nielsen, V. Alling, 8963 Auning - tlf. 49 20 94

Ekstra eksemplarer af årsskriftet 1978 kan købes for 20 kr. pr. stk. hos ovennævnte.